

DOI [https://doi.org/10.32405/2218-7650-2022-22\(51\)-150-214](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2022-22(51)-150-214)
УДК 37.07.005

Чижевський Борис Григорович,

кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник
відділу економіки та управління загальною середньою освітою
Інституту педагогіки НАПН України;
Заслужений працівник освіти України.
Київ, Україна.

 <https://orcid.org/0000-0002-7878-1180>
chyzhevskiy.bg@gmail.com

ЗАКОНОДАВЧІ ВИМОГИ СТОСОВНО ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДЯНСЬКОГО УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Анотація. У статті узагальнено й окреслено законодавчі вимоги стосовно організації державно-громадянського управління закладами загальної середньої освіти на засадах партнерської взаємодії. Розвиток як сфери освіти в цілому, так окремої особистості зокрема відбувається у відповідності із натуральними, природними та юридичними законами. Вони визначають рівні, умови, параметри, критерії, підстави та доцільність прийняття управлінських рішень та механізми їх реалізації. У даному випадку пропонується розглянути організаційно-правовий аспект окресленої проблеми. Юридичні закони визначають організаційно-правові умови, особливості та закономірності управлінської діяльності в закладах загальної середньої освіти. З політичного та юридичного погляду законодавчі вимоги стосовно організації державно-громадянського управління закладами загальної середньої освіти на засадах партнерської взаємодії базуються на основі Конституції України, законодавства та нормативно-правових актів. Під час організації державно-громадянського управління фундаментальними є права, свободи, обов'язки громадян, зокрема учасників освітнього процесу, що визначаються Основним Законом (Конституцією України). Конституцією України, законодавством формується сукупність прав і правових відносин, які якісно і кількісно регулюють суспільні відносини, партнерські стосунки, взаємодію, єдність, консолідацію, співпрацю учасників освітнього процесу. Юридичні норми регулюються правовими засобами та механізмами. Право

розглядається як система загальнообов'язкових правил фізичної поведінки та соціальних норм, встановлених або санкціонованих державою, які виражають волю більшості громадян держави і спрямовані на врегулювання суспільних відносин відповідно до цієї волі та забезпечуються демократичною державою за активної участі самоорганізованого громадянського суспільства. У даному випадку необхідно підходити до окресленої проблеми комплексно, розглядаючи галузь права, як сукупність норм права, які складають відособлену частину системи права і регулюють якісно однорідні суспільні відносини демократичними методами правового регулювання та нерозривно пов'язані із свободами і обов'язками. Сфера права умовно поділена на окремі галузі з урахуванням різноманітності суспільних відносин, які врегульовуються правом та правовими нормами. Актуальною є проблема розробки, систематизації та узагальнення освітнього права. У запропонованій роботі розглядається рівень, системність, всебічність та спрямованість законодавчих вимог стосовно організації державно-громадського управління закладами загальної середньої освіти на засадах партнерської взаємодії в історичній ретроспективі та в контексті норм, положень та вимог Конституції України, законів України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту».

Ключові слова: Основний Закон; законодавство; державно-громадське управління; партнерство; взаємодія; демократична держава; громадянське суспільство; права; свободи; обов'язки.

ВСТУП / INTRODUCTION

У процесі побудови демократичної держави України та розвитку інститутів громадянського суспільства в нових правових, соціально-політичних, економічних, інформаційних умовах першочергового значення набуває проблема формування, розвитку та реалізації сучасних інноваційних моделей управління закладами загальної середньої освіти. Державно-громадське управління закладами загальної середньої освіти за своєю природою передбачає підготовку, прийняття та виконання управлінських рішень на основі забезпечення їх відповідності нормам Основного Закону (Конституції України), вимогам законодавства та положенням нормативно-правових актів і за своїм змістом, рівнем, об'ємом, характером, особливостями та специфікою є інноваційним та перспективним. Сучасне законодавство у сфері освіти акумулює в собі

правові, політичні, соціальні, економічні, інформаційні, майнові умови успішної діяльності закладів загальної середньої освіти і передбачає можливість реалізації різноманітних моделей державно-громадського управління. Від реальної наявності відповідних умов залежить якість реалізації права громадян на якісну, доступну, безоплатну освіту. Законодавчі вимоги стосовно організації діяльності закладів загальної середньої освіти окреслені у законодавстві України у сфері освіти (11 законів) та більше ніж 300 законах і відображають універсальні речі співжиття, співтворчості, співпраці та взаємодії учасників освітнього процесу. Увесь спектр вимог є важливою складовою рівня життєдіяльності, життєтворчості особистості, спільноти, громадянського суспільства та інститутів демократичної держави і забезпечує рівень, якість та доступність виконання прав, свобод і обов'язків. Конституція та законодавство України встановлюють обов'язок держави дбати перш за все про визначення стандарту і змісту освіти, поліпшення умов освітнього процесу, рівня і якості навчання, наявності професійних кадрів, безпеку життя, соціальний захист, здоровий спосіб життя. У процесі управління важливо забезпечити дисбаланс, взаємодоповнення об'єктивних і суб'єктивних, достатніх/необхідних та обов'язкових і факультативних умов які найбільш консолідовано узгоджені та взаємопов'язанні зі стандартами, вимогами та положеннями Конституції України та законодавства України.

Постановка проблеми. Аналіз, вивчення, систематизація вимог законодавства стосовно організації державно-громадського управління ефективною діяльністю закладами загальної середньої освіти на засадах партнерської взаємодії передбачає створення механізмів для стабільного, стійкого розвитку та зростання як сфери освіти в цілому, так і школи зокрема та вмотивовують до проведення постійних пошуків управлінських рішень, дій та вчинків щодо вдосконалення, уточнення, коригування та шліфування підходів щодо організації та забезпечення державно-громадського управління школою на партнерських засадах в площині об'єднання, єдності, солідарності та консолідації зусиль, потенціалу, ресурсів інститутів демократичної держави та громадянського суспільства на всіх рівнях. Життєво важливим є дотримання законодавчих вимог стосовно організації навчання дітей та учнів, а також забезпечення дієвості та розвитку державно-громадянського управління в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану, післявоєнної відбудови на принципах гуманізму, людяності, доброчесності,

добропорядності, доброчинності, добротворення, всеосяжності, передбачуваності, прогнозованості, далекоглядності, безпечності та мудрості. Особливого значення надається створенню демократичних, сприятливих, комфортних, цивілізованих умов для продовження навчання внутрішньо переміщених громадян та дітей і учнів, які перебувають за кордоном на тимчасовій або постійній основі.

Завдяки продуманим та реалістичним законодавчим вимогам стосовно організації державно-громадського управління закладами загальної середньої освіти на засадах партнерської взаємодії створюється основа для стабільного, стійкого розвитку та зростання Сучасної української школи, Нової української школи, Української школи майбутнього за напрямками – школа в Україні, школа для України, школа про Україну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальна характеристика дослідження проблем формування законодавчих вимог стосовно організації державно-громадського управління закладами загальної середньої освіти на засадах партнерської взаємодії дає підстави засвідчувати, що вона частково окреслена і висвітлюється у наукових працях В. Алфімова, В. Афанасьєва, Є. Березняка, М. Босенко, Д. Гвішіані, С. Гончаренка, Л. Даниленко, М. Дарманського, Д. Дейкуна, П. Дроб'язко, О. Зайченко, О. Захаренка, С. Калашнікової, Л. Калініної, Ю. Конаржевського, М. Кондакова, Є. Краснякова, В. Курила, В. Олійника, О. Онаць, Л. Попович, О. Савченко, Ж. Таланової, О. Топузова, А. Сологуба, В. Хайруліної, В. Шепотька, М. Ярмаченка. Водночас умови війни, воєнного стану, надзвичайної ситуації та надзвичайного стану, необхідність післявоєнного відновлення та відбудови, зміни соціально-економічної структури суспільства, нестандартні умови діяльності закладів загальної середньої освіти в сучасних умовах потребують підвищеної уваги до розвитку школи з позицій демократизації, єдності, партнерства, консолідації, солідарності, відкритості, прозорості державно-громадського управління як органів місцевого самоврядування, так і закладів загальної середньої освіти та наявності демократичного стилю роботи керівників усіх рівнів.

Науково-практичний інтерес до проблем формування та реалізації законодавчих вимог стосовно організації державно-громадянського управління закладами загальної середньої освіти на засадах партнерської взаємодії впродовж останнього часу розширюється і поглиблюється. Проведено наукові дослідження за такими напрямками, а саме: теоретико-методичні основи державно-громадського управління розвитком загальної середньої освіти (Н. Лісова) [53]–[56] державно-громадське управління

освітою: соціально-філософський аналіз (В. Бех) [45], теоретичні методичні засади управління якістю загальної середньої освіти в регіоні (С Одайник) [63], теоретико-технологічні основи формування управлінської компетентності керівника закладу загальної середньої освіти в процесі професійної підготовки (І. Дарманська) [44], роль органів місцевого самоврядування у впровадженні державно-громадської моделі управління освітою в Україні (В. Сизон) [64], [65], механізми державно-громадського управління розвитком освітньої інфраструктури регіону (І. Безена) [38]–[40], адаптація європейських принципів управління загальною середньою освітою в Україні (С. Книшик) [47], [48], система управління середньою освітою в Англії (В. Белова) [41], державно-громадські засади управління розвитком загальноосвітніх навчальних закладів у регіоні (В. Гончарук) [43], управління загальною середньою освітою як відкритою системою в умовах трансформацій суспільства (М. Коломієць) [49], державно-громадське управління освітою в Україні (В. Кононенко, С. Лапшин, Т. Пилипенко) [50], система планування організаційно-педагогічної діяльності закладу загальної середньої освіти (С. Кудряк) [52], державно-громадське управління відділу освіти: особливості й перспективи (Н. Лісова) [53]–[56], організаційно-правові форми функціонування закладів освіти як основа удосконалення економічного механізму розвитку системи загальної середньої освіти (В. Лойко, К. Поздєєва, М. Жильцов), управління загальною середньою освітою як складова реформування загальнонаціональної системи управління освітою (Л. Марусіна) [58], технологія впровадження моделі системи громадсько-державного управління закладом загальної середньої освіти (О. Михасюк) [59]–[61], механізми державного управління дистанційним навчанням у закладах загальної середньої освіти (О. Фіданян) [66], нові підходи до управління освітнім закладом в умовах реформування освіти (Л. Михайлова, Л. Савенко, В. Стасюк) [62], державно-громадське управління освітою: зарубіжний досвід (І. Шоробура) [67].

У той же час динаміка життя та сурові реалії воєнного стану і необхідності післявоєнної відбудови та розвитку потребують проведення неперервних, системних, комплексних досліджень з проблем формування та юридичного закріплення законодавчих вимог стосовно організації державно-громадянського управління закладами загальної середньої освіти на засадах партнерської взаємодії.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті: на основі аналізу законодавчих вимог стосовно

організації державно-громадянського управління закладами загальної середньої освіти на засадах партнерської взаємодії визначити перспективи та пріоритетні напрями самоорганізації та управління сучасною українською школою; показати взаємозалежність успішного функціонування школи від широкого запровадження в практику законодавчо закріплених норм, стандартів, рівня державно-громадянського управління закладами загальної середньої освіти на засадах партнерської взаємодії.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**:

1. Зазначення законодавчих вимог стосовно організації державно-громадянського управління закладами загальної середньої освіти на засадах партнерської взаємодії.

2. Систематизація основних законодавчих вимог стосовно організації державно-громадянського управління закладами загальної середньої освіти на засадах партнерської взаємодії.

3. Характеристика наявної Конституційної, законодавчої освітньої бази щодо реалізації на практиці моделей державно-громадянського управління закладами загальної середньої освіти на засадах партнерської взаємодії.

4. Аналіз та визначення законодавчих вимог стосовно організації державно-громадянського управління закладами загальної середньої освіти на засадах партнерської взаємодії.

5. З'ясування вимог до об'єктів і суб'єктів освітнього процесу щодо їх ролі та участі в державно-громадянському демократичному управлінні закладами загальної середньої освіти.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Теоретичними основами дослідження є закони і принципи загальнонаукового пізнання, зокрема діалектичної єдності історичного і логічного, бажаного, доцільного та допустимого і можливого; теорії і практики законодавчого закріплення норм, критеріїв, стандартів, вимог щодо забезпечення демократичного управління, а також методи системного аналізу, порівняння, узагальнення; вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду; педагогічні спостереження, бесіди; рівня суспільної думки та професійної оцінки ефективності та якості законодавчого, нормативного-правового забезпечення державно-громадянського управління закладами загальної середньої освіти на засадах партнерської взаємодії.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Проведено аналіз наукової літератури, норм Конституції України, вимог законодавства України, положень нормативно-правових актів у сфері освіти щодо законодавчих вимог стосовно організації державно-громадянського управління закладами загальної середньої освіти на засадах партнерської взаємодії.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESULTS OF THE RESEARCH

Державно-громадське управління як один із способів самоврядування громадянського суспільства є невід'ємною ознакою історичного демократичного процесу взагалі й українського народу зокрема.

Історичним підґрунтям формування сучасних підходів до державно-громадського управління є звичаєве право Київської Русі, Повчання Володимира Мономаха дітям, Магдебурзьке право, військово-адміністративне самоврядування часів Української козацької держави, Конституція 1710 року (Пилипа Орлика), II Універсал Центральної Ради та Конституція УНР від 29 квітня 1918 року.

Розвиток моделей державно-громадського управління на засадах партнерської взаємодії в сучасних політичних, економічних, соціальних, юридичних умовах на всіх рівнях та закладах освіти незалежно від статусу, підпорядкування та форми власності має базуватися на вимогах, положеннях, приписах Конституції України (Основного Закону) яка [1, преамбула] – виражаючи суверенну волю народу; спираючись на багатовікову історію українського державотворення і на основі здійсненого українською нацією, усім Українським народом права на самовизначення; дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя; піклуючись про зміцнення громадянської злагоди на землі України та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України; прагнучи розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу; усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та майбутніми поколіннями, у політичній, соціальній, законодавчій та правовій площині визначила: Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [1, ст. 1]; суверенітет України поширюється на всю її територію, Україна є унітарною державою, територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканною [1, ст. 2]; людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою

соціальною цінністю, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1, ст. 3]; носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування, право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами, ніхто не може узурпувати державну владу [1, ст. 5].

В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії [1, ст. 8].

Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України [1, ст. 11].

Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [1, ст. 17].

Розвиток державно-громадського управління доцільно будувати і розвивати на основі поєднання прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. При цьому враховується, що: усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах, права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними [1, ст. 21]; кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості [1, ст. 23]; громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом; не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування [1, ст. 38].

Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. Використання примусової праці забороняється. Не вважається примусовою працею військова або альтернативна (невійськова) служба, а також робота чи служба, яка виконується особою за вироком чи іншим рішенням суду або відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан. Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом. Використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах забороняється. Громадянам гарантується захист від незаконного звільнення. Право на своєчасне одержання винагороди за працю захищається законом [1, ст. 43].

Організація та реалізація державно-громадського управління як сферою освіти, так закладами загальної середньої освіти передбачає неухильне врахування того, що: кожен має право на освіту; повна загальна середня освіта є обов'язковою; держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам; громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі; громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства [1, ст. 53].

Під час організації науково-педагогічної праці та освітнього процесу враховується, що: громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності; кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його

згоди, за винятками, встановленими законом; держава сприяє розвиткові науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством; культурна спадщина охороняється законом; держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами [1, ст. 54].

Представники закладів освіти, забезпечуючи розвиток школи на науково-інноваційному рівні та реалізацію права громадян на якісну, доступну, безоплатну освіту, мають брати як найактивнішу пряму та опосередковану участь в розробці та реалізації стратегій, програм, проектів розвитку освіти як в регіонах, так і в державі в цілому.

На основі вищезазначеного державно-громадське управління освітою розглядається як особливий демократичний та інноваційний тип управління, характерною рисою якого є постійна та взаємна відповідальна участь і взаємодія в управлінні освітою суб'єктів і їх органів з одного боку, що виражають і представляють інтереси, політику, гарантії і компетенцію держави в області освіти (Міністерство освіти і науки України, управління освітою і науки обласних державних адміністрацій, відділи освіти, органи місцевого самоврядування, виконавчі структурні підрозділи територіальних об'єднань), з іншого боку, суб'єктів і їх органів, що виражають інтереси усіх членів громадянського суспільства.

Першим документом, який декларує перехід до державно-громадського управління освітою в сучасних умовах є «Національна доктрина розвитку освіти» [33] затверджена Указом Президента України у квітні 2002 року. Доктрина визначила концептуальні ідеї та погляди на стратегію й основні напрями розвитку освіти в першій чверті XXI сторіччя. Як стратегічний напрям визначено перехід до державно-громадського управління освітою, що включає: забезпечення державного управління з урахуванням громадської думки; зміну функціональну, структури і стилю центрального, регіонального та місцевого управління освітою; поєднання державного і громадського контролю; перехід до програмно-цільового управління. Основні положення Доктрини базувалися на основі сучасних наукових досліджень та позитивних здобутках освітянської практики у сфері розвитку та утвердження демократичного управління.

У Національній доктрині розвитку освіти України вказано, що «сучасна система управління освітою має розвиватись як державно-громадська, яка повинна враховувати регіональні особливості, тенденції до зростання автономії навчальних закладів, конкурентоспроможність їх

освітніх послуг. Діяльність освітян спрямовується на пошуки нових демократичних відкритих моделей управління освітою, що зорієнтовують освітні процеси не на відтворення, а на розвиток. У ній передбачається забезпечення державного управління з урахуванням громадської думки, внаслідок чого змінюється навантаження, функції, структура і стиль центрального та регіонального управління освітою». Це було відправною точкою для подальшого розвитку як сфери освіти в цілому, так і закладів освіти зокрема.

Також як пріоритетний напрям державної політики Національна доктрина визначала інтеграцію вітчизняної освіти до європейського та світового освітнього просторів. У розділі X визначено, що система управління сферою освіти розвивається як державно-громадська. Вона має враховувати регіональні особливості й тенденції до зростання автономії закладів освіти. Рекомендовано розвивати різноманітні моделі управління закладами освіти з урахуванням їхнього статусу, типу, підпорядкування та форми власності. Було вказано загальний напрям модернізації управління – децентралізація, оптимізація управлінських структур, перерозподіл повноважень між центральними й місцевими органами влади, органами місцевого самоврядування та закладами освіти.

Розвиток проблеми державно-громадського управління знайшов своє відображення і в «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [34]. У Розділі I «Загальні положення» конкретизовано основні шляхи реалізації концептуальних ідей, визначених Національною доктриною. У переліку основних проблем вказаний «недостатній розвиток громадського самоврядування навчальних закладів, недосконалість механізмів залучення до управління освітою та її оновлення інституцій громадянського суспільства, громадськості». Серед основних завдань Національної стратегії було передбачено «розвиток взаємодії органів управління освітою та органів громадського самоврядування навчальних закладів, забезпечення об'єктивного оцінювання якості освіти». А у розділі «Модернізація системи управління освітою зазначено, що управління має здійснюватися відповідно до “моделі державно-громадського управління у сфері освіти, в якій особистість, суспільство та держава стають рівноправними суб'єктами і партнерами”, що передбачає “оптимізацію органів управління освітою, децентралізацію управління у цій сфері; перерозподіл функцій і повноважень між центральними та місцевими органами управління освітою”».

Так, крок за кроком, формувалася громадська свідомість та проводилася науково-практична підготовка до закріплення

демократичної моделі державно-громадського управління як сферою освіти, так і закладами освіти зокрема на законодавчому рівні.

Базовими законами, що визначають специфіку та особливості державно-громадського управління у сфері загальної середньої освіти є закони України «Про освіту» [14], «Про повну загальну середню освіту» [15].

Державно-громадське управління закладами загальної середньої освіти на засадах партнерської взаємодії доцільно реалізувати з урахуванням того, що освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного зростання особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку демократичної держави, економіки знань, інноваційних технологій та громадянського суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою.

Прийняття управлінських рішень на всіх рівнях має сприяти всебічному розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей та обдарувань, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

Одним із головних позитивних критеріїв управлінської діяльності є формування безпечного освітнього середовища, тобто сукупності умов у закладі освіти, що убезпечують навчання особистості в період війни, воєнного стану, надзвичайної ситуації, унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпечності та якості харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (зокрема шляхом булінгу (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, зокрема з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території та в приміщеннях закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин. У даному випадку важливо забезпечити

персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання. Індивідуальна освітня траєкторія особистості учня в закладі освіти може бути реалізована через індивідуальний навчальний план. Базовою основою є компетентність, тобто динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Управлінські рішення спрямовують діяльність наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників на формування знань, інших компетентностей, світогляду, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, обдарувань, емоційно-вольових та/або фізичних якостей здобувачів освіти (лекція, семінар, тренінг, курси, майстер-клас, вебінар тощо), та яка провадиться педагогічним (науково-педагогічним) працівником, самозайнятою особою (крім осіб, яким така форма викладацької діяльності заборонена законом) або іншою фізичною особою на основі відповідного трудового або цивільно-правового договору. Враховується, що педагогічна діяльність є інтелектуальною, творчою, напруженою, динамічною, інтенсивною, копіткою діяльністю педагогічного (науково-педагогічного) працівника або самозайнятої особи у формальній та/або неформальній освіті, спрямованої на навчання, виховання та розвиток особистості, її загальнокультурних, громадянських та/або професійних компетентностей.

Кінцевим якісним результатом державно-громадського управління закладів загальної середньої освіти є знання, уміння, навички, компетентності, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів, а також реалізувати, продемонструвати під час своєї професійної діяльності.

Організація освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти перебуває у правовій площині. Так Законом України «Про освіту» вперше визначено право на освіту [14, ст. 3], що передбачає:

1. Кожен має право на якісну та доступну освіту. Право на освіту включає право здобувати освіту впродовж усього життя, право на доступність освіти, право на безоплатну освіту у випадках і порядку, визначених Конституцією та законами України.

2. В Україні створюються рівні умови доступу до освіти. Ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття освіти. Право на освіту гарантується незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, інвалідності, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, кольору шкіри, місця проживання, мови спілкування, походження, соціального і майнового стану, наявності судимості, а також інших обставин та ознак.

3. Право особи на освіту може реалізовуватися шляхом її здобуття на різних рівнях освіти, у різних формах і різних видів, у тому числі шляхом здобуття дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та освіти дорослих.

4. Кожен має право на доступ до публічних освітніх, наукових та інформаційних ресурсів, у тому числі в мережі Інтернет, електронних підручників та інших мультимедійних навчальних ресурсів у порядку, визначеному законодавством.

5. Держава здійснює соціальний захист здобувачів освіти у випадках, визначених законодавством, а також забезпечує рівний доступ до освіти особам із соціально вразливих верств населення.

6. Держава створює умови для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів, а також забезпечує виявлення та усунення факторів, що перешкоджають реалізації прав і задоволенню потреб таких осіб у сфері освіти.

7. Іноземці та особи без громадянства здобувають освіту в Україні відповідно до законодавства та/або міжнародних договорів України.

8. Особа, яку визнано біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту згідно і Законом України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», має рівне з громадянами України право на освіту.

9. Право на освіту не може бути обмежене законом. Закон може встановлювати особливі умови доступу до певного рівня освіти, спеціальності (професії).

Законом України «Про освіту» на державу покладено такі зобов'язання [14, ст. 5]:

1. Держава забезпечує:

- безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти відповідно до стандартів освіти;

- розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої і післядипломної освіти відповідно до законодавства.

2. Право на безоплатну освіту забезпечується:

- для здобувачів дошкільної та повної загальної середньої освіти – за рахунок розвитку мережі закладів освіти всіх форм власності та їх фінансового забезпечення у порядку, встановленому законодавством, і в обсязі, достатньому для забезпечення права на освіту всіх громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства, які постійно або тимчасово проживають на території України;

- для здобувачів позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та післядипломної освіти – у закладах освіти чи інших суб'єктів освітньої діяльності за рахунок фінансування з державного та/або місцевого бюджетів у порядку, встановленому законодавством;

- для здобувачів вищої освіти – у закладах освіти за рахунок фінансування з державного та/або місцевого бюджетів у порядку, встановленому законодавством.

3. Держава гарантує усім громадянам України та іншим особам, які перебувають в Україні на законних підставах, а також кожній дитині незалежно від підстав її перебування в Україні право на безоплатне здобуття повної загальної середньої освіти відповідно до стандартів освіти.

Держава гарантує безоплатне забезпечення підручниками (у тому числі електронними), посібниками всіх здобувачів повної загальної середньої освіти та педагогічних працівників у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Безпосереднє виконання зазначених зобов'язань покладається на заклади освіти незалежно від типів, підпорядкування, статусу та форм власності.

Якісною, ефективною, продуктивною та перспективною роботою закладів освіти держава створює умови для здобуття громадянської освіти, спрямованої на формування компетентностей, пов'язаних з реалізацією особою своїх прав і обов'язків як члена суспільства,

усвідомленням цінностей громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина.

Законодавчо визначено, що діяльність у тому числі закладів загальної середньої освіти базується на основі таких засадничих принципах: людиноцентризм; верховенство права; забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності; забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності; розвиток інклюзивного освітнього середовища, у тому числі у закладах освіти, найбільш доступних і наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами; забезпечення універсального дизайну та розумного пристосування; науковий характер освіти; різноманітність освіти; цілісність і наступність системи освіти; прозорість і публічність прийняття та виконання управлінських рішень; відповідальність і підзвітність органів управління освітою та закладів освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності перед суспільством; інституційне відокремлення функцій контролю (нагляду) та функцій забезпечення діяльності закладів освіти; інтеграція з ринком праці; нерозривний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, національними традиціями; свобода у виборі видів, форм і темпу здобуття освіти, освітньої програми, закладу освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності; академічна доброчесність; академічна свобода; фінансова, академічна, кадрова та організаційна автономія закладів освіти у межах, визначених законом; гуманізм; демократизм; єдність навчання, виховання та розвитку; виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій; формування усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення; формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками; формування громадянської культури та культури демократії; формування культури здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля; невтручання політичних партій в освітній процес; невтручання релігійних організацій в освітній процес (крім випадків, визначених цим Законом); різнобічність та збалансованість інформації щодо політичних, світоглядних та релігійних питань; державно-громадське управління; державно-громадське партнерство; державно-приватне партнерство; сприяння навчанню впродовж життя; інтеграція у міжнародний освітній та науковий простір; нетерпимість до проявів корупції

та хабарництва; доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою.

Під час організації та реалізації управління та керівництва визначальними є принципи: державно-громадського управління; державно-громадського партнерства; державно-приватного партнерства.

У даному випадку враховується те, що Законом України «Про повну загальну середню освіту» [15] визначено, що повна загальна середня освіта – це систематизована та передбачена відповідними державними стандартами сукупність результатів навчання і компетентностей, здобутих особою на рівнях початкової, базової середньої та профільної середньої освіти.

Як передбачено статтею 12 Закону України «Про освіту» [14] метою повної загальної середньої освіти всіх рівнів (початкова освіта, базова середня освіта, профільна середня освіта) є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності.

Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- математична компетентність;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей;
- культурна компетентність;
- підприємливість та фінансова грамотність;
- інші компетентності, передбачені стандартом освіти.

Спільними для всіх компетентностей є такі вміння: читання з

розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми.

Державно-громадське управління закладами загальної середньої освіти буде успішним тоді коли буде мати системний, консолідуєчий, взаємодоповнюєчий характер. Тому, закономірним є те, що законодавець визначив систему загальної середньої освіти [15, ст. 3] яка складається із змісту повної загальної середньої освіти на кожному її рівні, мережі закладів освіти, учасників освітнього процесу, кадрового, фінансового, науково-методичного, ресурсного та нормативно-правового забезпечення освітньої та управлінської діяльності у сфері загальної середньої освіти.

Система загальної середньої освіти функціонує з метою забезпечення всебічного розвитку, навчання, виховання, виявлення обдарувань, соціалізації особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти упродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, своєї країни, довкілля, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству.

Учасниками освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти [15, ст. 19] є: учні; педагогічні працівники; інші працівники закладу освіти; батьки учнів; асистенти дітей (у разі їх допуску відповідно до вимог частини сьомої статті 26 Закону України «Про повну загальну середню освіту»). Як передбачено Законом залучення будь-яких інших осіб до участі в освітньому процесі (проведення навчальних занять, лекцій, тренінгів, семінарів, майстер-класів, конкурсів, оцінювання результатів навчання тощо) здійснюється за рішенням керівника закладу освіти. Відповідальність за зміст таких заходів несе керівник закладу освіти. Не можуть працювати в закладі освіти або залучатися до участі в освітньому процесі (проведення навчальних занять, лекцій, тренінгів, семінарів, майстер-класів, конкурсів, оцінювання результатів навчання тощо) особи, які вчинили злочин проти статевої свободи чи статевої недоторканості дитини або у присутності дитини чи з використанням дитини.

Враховується також те, що початкова, базова середня і профільна середня освіта можуть здобуватися в окремих закладах освіти або у структурних підрозділах однієї юридичної особи (закладу освіти).

Специфіка управління закладами загальної середньої освіти залежить від їхнього спрямування. Здобуття же профільної середньої освіти передбачає два спрямування:

- академічне – профільне навчання на основі поєднання змісту освіти, визначеного стандартом профільної середньої освіти, і поглибленого вивчення окремих предметів з урахуванням здібностей та освітніх потреб здобувачів освіти з орієнтацією на продовження навчання на вищих рівнях освіти;
- професійне – орієнтоване на ринок праці профільне навчання на основі поєднання змісту освіти, визначеного стандартом профільної середньої освіти, та професійно орієнтованого підходу до навчання з урахуванням здібностей і потреб учнів.

Здобуття профільної середньої освіти за будь-яким спрямуванням не обмежує право особи на здобуття освіти на інших рівнях освіти.

Заклади освіти можуть мати освітні програми профільної середньої освіти за одним чи обома спрямуваннями.

Результати навчання здобувачів освіти на кожному рівні повної загальної середньої освіти оцінюються шляхом державної підсумкової атестації, яка може здійснюватися в різних формах, визначених законодавством, зокрема у формі зовнішнього незалежного оцінювання. Державна підсумкова атестація здобувачів початкової освіти здійснюється лише з метою моніторингу якості освітньої діяльності закладів освіти та/або якості освіти. Порядок, форми проведення і перелік навчальних предметів, з яких проводиться державна підсумкова атестація, визначає центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки.

З метою забезпечення реалізації права дітей та учнів на навчання у закладах загальної середньої освіти, як визначено статтею 13 Закону України «Про освіту» [14] враховується територіальна доступність повної загальної середньої освіти, що передбачає:

1. Для забезпечення територіальної доступності повної загальної середньої освіти органи місцевого самоврядування створюють і утримують мережу закладів освіти та їхніх філій.

Кожна особа має право здобувати початкову та базову середню освіту в закладі освіти (його філії), що найбільш доступний та найближчий до місця проживання особи.

Право особи здобувати початкову та базову середню освіту у державному або комунальному закладі освіти (його філії), за яким закріплена територія обслуговування, на якій проживає ця особа,

гарантується, що не обмежує право особи обрати інший заклад освіти.

2. З метою створення умов для здобуття загальної середньої освіти, раціонального та ефективного використання наявних ресурсів і матеріально-технічної бази заклад освіти може мати статус опорного.

Положення про опорний заклад освіти затверджується Кабінетом Міністрів України.

3. З метою наближення місця навчання дітей до їхнього місця проживання у відповідному населеному пункті може утворюватися філія закладу освіти. Філія закладу освіти – це територіально відокремлений структурний підрозділ закладу освіти, що не має статусу юридичної особи та діє на підставі положення, затвердженого засновником відповідного закладу освіти на основі типового положення, що затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Початкова школа може забезпечувати здобуття початкової освіти дітьми (незалежно від їх кількості) одного або різного віку, які можуть бути об'єднані в один або в різні класи (групи). Освітній процес у такій школі може організовуватися одним чи кількома вчителями або в будь-якій іншій формі, яка є найбільш зручною та доцільною для забезпечення здобуття дітьми початкової освіти відповідно до стандарту початкової освіти.

4. Особи, які здобувають повну загальну середню освіту, проживають у сільській місцевості і потребують підвезення до закладу освіти і у зворотному напрямку, забезпечуються таким підвезенням за кошти місцевих бюджетів, у тому числі із забезпеченням доступності відповідного транспорту для осіб з порушенням зору, слуху, опорно-рухового апарату та інших маломобільних груп населення.

5. Органи місцевого самоврядування різних адміністративно-територіальних одиниць мають право прийняти з урахуванням потреб і пропозицій територіальних громад спільне рішення про організацію здобуття початкової, базової та профільної середньої освіти в закладі освіти (його філії) та забезпечення підвезення здобувачів освіти до нього і у зворотному напрямку.

Держава гарантує та забезпечує академічну, організаційну, фінансову і кадрову автономію закладів загальної середньої освіти.

Управління закладами загальної середньої освіти будується на основі системи, що визначається Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про вищу освіту» та установчими документами.

Установчі документи закладу освіти повинні передбачати

розмежування компетенції засновника (засновників), інших органів управління закладу освіти та його структурних підрозділів відповідно до законодавства.

Як передбачено статтею 24 Закону України «Про освіту» [14] безпосереднє управління закладом освіти в межах повноважень, визначених законами та установчими документами цього закладу, здійснюють: засновник (засновники); керівник закладу освіти; колегіальний орган управління закладу освіти; колегіальний орган громадського самоврядування; інші органи, передбачені спеціальними законами та/або установчими документами закладу освіти.

Під час організації державно-громадського управління враховується, що значна частина прав і обов'язків покладається на засновників закладів загальної середньої освіти. Статтею 25 Закону України «Про освіту» встановлено [14]:

1. Права і обов'язки засновника щодо управління закладом освіти визначаються Законом України «Про освіту» та іншими законами України, установчими документами закладу освіти.

2. Засновник закладу освіти або уповноважений ним орган (особа):

- приймає рішення про створення, реорганізацію, ліквідацію, зміну типу закладу освіти, затверджує статут (його нову редакцію), укладає засновницький договір у випадках, визначених законом;
- укладає строковий трудовий договір (контракт) з керівником закладу освіти, обраним (призначеним) у порядку, встановленому законодавством та установчими документами закладу освіти;
- розриває строковий трудовий договір (контракт) з керівником закладу освіти з підстав та у порядку, визначених законодавством та установчими документами закладу освіти;
- затверджує кошторис та приймає фінансовий звіт закладу освіти у випадках та порядку, визначених законодавством;
- здійснює контроль за фінансово-господарською діяльністю закладу освіти;
- здійснює контроль за дотриманням установчих документів закладу освіти;
- забезпечує створення у закладі освіти інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну та розумного пристосування;
- здійснює контроль за недопущенням привілеїв чи обмежень (дискримінації) за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального

походження, сімейного та майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;

- здійснює контроль за виконанням плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти; розглядає скарги про відмову у реагуванні на випадки булінгу (цькування) за заявами здобувачів освіти, їхніх батьків, законних представників, інших осіб та приймає рішення за результатами розгляду таких скарг; сприяє створенню безпечного освітнього середовища в закладі освіти та вживає заходів для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили булінг (цькування), стали його свідками або постраждали від булінгу;

- реалізує інші права, передбачені законодавством та установчими документами закладу освіти.

3. Засновник або уповноважений ним орган (особа) не має права втручатися в діяльність закладу освіти, що здійснюється ним у межах його автономних прав, визначених законом та установчими документами.

4. Засновник або уповноважений ним орган (особа) може делегувати окремі свої повноваження органу управління закладу освіти та/або наглядовій (підкувальній) раді закладу освіти.

5. Засновник має право створювати заклад освіти, що здійснює освітню діяльність на кількох рівнях освіти.

6. Засновник закладу освіти зобов'язаний:

- забезпечити утримання та розвиток матеріально-технічної бази заснованого ним закладу освіти на рівні, достатньому для виконання вимог стандартів освіти та ліцензійних умов;

- у разі реорганізації чи ліквідації закладу освіти забезпечити здобувачам освіти можливість продовжити навчання на відповідному рівні освіти;

- забезпечити відповідно до законодавства створення в закладі освіти безперешкодного середовища для учасників освітнього процесу, зокрема для осіб з особливими освітніми потребами.

Ефективність державно-громадського управління в більшості випадків залежить від професіоналізму, підготовки, культури, стилю, організаторських здібностей керівника закладу загальної середньої освіти. У сучасних умовах керівники закладів освіти та педагогічні працівники зорієнтовані на співпрацю, взаємопідтримку та порозуміння. У керівників закладів загальної середньої освіти учасники освітнього процесу цінують доброзичливість, людяність, чуйність, фаховість і порядність. Законом

України «Про освіту» [14, ст. 26] визначено, що:

1. Керівник закладу загальної середньої освіти здійснює безпосереднє управління закладом і несе відповідальність за освітню, фінансово-господарську та іншу діяльність закладу освіти.

Повноваження (права і обов'язки) та відповідальність керівника закладу загальної середньої освіти визначаються законом та установчими документами закладу освіти.

Керівник є представником закладу освіти у відносинах з державними органами, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами і діє без довіреності в межах повноважень, передбачених законом та установчими документами закладу загальної середньої освіти.

2. Керівник закладу загальної середньої освіти призначається засновником у порядку, визначеному законами та установчими документами, з числа претендентів, які вільно володіють державною мовою і мають вищу освіту.

Додаткові кваліфікаційні вимоги до керівника та порядок його обрання (призначення) визначаються спеціальними законами та установчими документами закладу освіти.

3. Керівник закладу загальної середньої освіти в межах наданих йому повноважень:

- організовує діяльність закладу загальної середньої освіти;
- вирішує питання фінансово-господарської діяльності закладу загальної середньої освіти;
- призначає на посаду та звільняє з посади працівників, визначає їх функціональні обов'язки;
- забезпечує організацію освітнього процесу та здійснення контролю за виконанням освітніх програм;
- забезпечує функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти;
- забезпечує умови для здійснення дієвого та відкритого громадського контролю за діяльністю закладу освіти;
- сприяє та створює умови для діяльності органів самоврядування закладу освіти;
- сприяє здоровому способу життя здобувачів освіти та працівників закладу освіти;
- забезпечує створення у закладі освіти безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу (цькування), у тому числі:

- з урахуванням пропозицій територіальних органів (підрозділів) Національної поліції України, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, головного органу у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, служб у справах дітей та центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді розробляє, затверджує та оприлюднює план заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти;
- розглядає заяви про випадки булінгу (цькування) здобувачів освіти, їхніх батьків, законних представників, інших осіб та видає рішення про проведення розслідування; скликає засідання комісії з розгляду випадків булінгу (цькування) для прийняття рішення за результатами проведеного розслідування та вживає відповідних заходів реагування;
- забезпечує виконання заходів для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили булінг, стали його свідками або постраждали від булінгу (цькування);
- повідомляє уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України та службі у справах дітей про випадки булінгу (цькування) в закладі освіти;
- здійснює інші повноваження, передбачені законом та установчими документами закладу освіти.

У колективі закладу освіти буде панувати дух співпраці коли керівник буде доброю особистістю, працьовитим, спокійним, який підкорює своєю душею, культурою і інтелектом.

Колегіальним органом управління закладу загальної середньої освіти [14, ст. 27] є педагогічна рада. Основні повноваження, відповідальність, порядок формування і діяльності педагогічної ради визначаються законодавством та установчими документами закладу освіти.

У закладі загальної середньої освіти передбачено організацію діяльності органів громадського самоврядування [14, ст. 28].

Метою громадське самоврядування в закладі загальної середньої освіти є реалізація права учасників освітнього процесу як безпосередньо, так і через органи громадського самоврядування колективно вирішувати питання організації та забезпечення освітнього процесу в закладі освіти, захисту їхніх прав та інтересів, організації дозвілля та оздоровлення, брати участь у громадському нагляді (контролі) та в управлінні закладом загальної середньої освіти у межах повноважень, визначених законом та установчими документами закладу освіти.

У закладі загальної середньої освіти можуть діяти:

- органи самоврядування працівників закладу загальної середньої освіти;
- органи самоврядування здобувачів освіти;
- органи батьківського самоврядування;
- інші органи громадського самоврядування учасників освітнього процесу.

Вищим колегіальним органом громадського самоврядування закладу загальної середньої освіти є загальні збори (конференція) колективу закладу освіти.

Повноваження, відповідальність, засади формування та діяльності органів громадського самоврядування закладу загальної середньої освіти визначаються установчими документами закладу освіти сформованими на основі чинного законодавства.

У закладі загальної середньої освіти передбачено діяльність наглядової (підкувальної) ради закладу освіти [14, ст. 29].

Наглядова (підкувальна) рада закладу загальної середньої освіти створюється за рішенням засновника відповідно до спеціальних законів. Порядок формування наглядової (підкувальної) ради, її відповідальність, перелік і строк повноважень, а також порядок її діяльності визначаються законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову та науково-технічну діяльність» та установчими документами закладу освіти.

Наглядова (підкувальна) рада закладу загальної середньої освіти сприяє вирішенню перспективних завдань його розвитку, залученню фінансових ресурсів для забезпечення його діяльності з основних напрямів розвитку і здійсненню контролю за їх використанням, ефективній взаємодії закладу освіти з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, науковою громадськістю, громадськими організаціями, юридичними та фізичними особами.

Члени наглядової (підкувальної) ради закладу освіти мають право брати участь у роботі колегіальних органів закладу освіти з правом дорадчого голосу.

До складу наглядової (підкувальної) ради закладу загальної середньої освіти не можуть входити здобувачі освіти та працівники цього закладу освіти.

Наглядова (підкувальна) рада має право:

- брати участь у визначенні стратегії розвитку закладу загальної середньої освіти та контролювати її виконання;
- сприяти залученню додаткових джерел фінансування;
- аналізувати та оцінювати діяльність закладу загальної середньої освіти та його керівника;
- контролювати виконання кошторису та/або бюджету закладу загальної середньої освіти і вносити відповідні рекомендації та пропозиції, що є обов'язковими для розгляду керівником закладу освіти;
- вносити засновнику закладу загальної середньої освіти подання про заохочення або відкликання керівника закладу освіти з підстав, визначених законом;
- здійснювати інші права, визначені спеціальними законами та/або установчими документами закладу загальної середньої освіти.

Однією із вимог організації державно-громадського управління закладами загальної середньої освіти є забезпечення прозорості та інформаційної відкритості закладу освіти [14, ст. 30], що передбачає:

1. Заклади загальної середньої освіти формують відкриті та загальнодоступні ресурси з інформацією про свою діяльність та оприлюднюють таку інформацію. Доступ до такої інформації осіб з порушенням зору може забезпечуватися в різних формах та з урахуванням можливостей закладу освіти.

2. Заклади загальної середньої освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності, зобов'язані забезпечувати на своїх веб-сайтах (у разі їх відсутності – на веб-сайтах своїх засновників) відкритий доступ до такої інформації та документів:

- статут закладу загальної середньої освіти;
- ліцензії на провадження освітньої діяльності;
- сертифікати про акредитацію освітніх програм;
- структура та органи управління закладу загальної середньої освіти;
- кадровий склад закладу загальної середньої освіти згідно з ліцензійними умовами;
- освітні програми, що реалізуються в закладі загальної середньої освіти, та перелік освітніх компонентів, що передбачені відповідною освітньою програмою;
- територія обслуговування, закріплена за закладом загальної середньої освіти його засновником;
- фактична кількість осіб, які навчаються у закладі загальної середньої освіти;

- мова (мови) освітнього процесу;
- наявність вакантних посад, порядок і умови проведення конкурсу на їх заміщення (у разі його проведення);
- матеріально-технічне забезпечення закладу загальної середньої освіти (згідно з ліцензійними умовами);
- наявність гуртожитків та вільних місць у них, розмір плати за проживання;
- результати моніторингу якості освіти;
- річний звіт про діяльність закладу загальної середньої освіти;
- правила прийому до закладу загальної середньої освіти;
- умови доступності закладу загальної середньої освіти для навчання осіб з особливими освітніми потребами;
- розмір плати за навчання здобувачів освіти;
- перелік додаткових освітніх та інших послуг, їх вартість, порядок надання та оплати;
- правила поведінки здобувача освіти в закладі загальної середньої освіти;
- план заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі загальної середньої та дошкільної освіти;
- порядок подання та розгляду (з дотриманням конфіденційності) заяв про випадки булінгу (цькування) в закладі загальної середньої та дошкільної освіти;
- порядок реагування на доведені випадки булінгу (цькування) в закладі загальної середньої та дошкільної освіти та відповідальність осіб, причетних до булінгу (цькування);
- інша інформація, що оприлюднюється за рішенням закладу освіти або на вимогу законодавства.

Заклади загальної середньої освіти, що отримують публічні кошти, та їх засновники зобов'язані оприлюднювати на своїх веб-сайтах кошторис і фінансовий звіт про надходження та використання всіх отриманих коштів, інформацію про перелік товарів, робіт і послуг, отриманих як благодійна допомога, із зазначенням їх вартості, а також про кошти, отримані з інших джерел, не заборонених законодавством.

Одним із критеріїв позитивних результатів державно-громадського управління є виконання учасниками освітнього процесу Стандарту освіти [14, ст. 32], що визначає:

- вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти відповідного рівня;

- загальний обсяг навчального навантаження здобувачів освіти;
- інші складники, передбачені законодавством.

Важливим документом закладу загальної середньої освіти є освітня програма [14, ст. 33] яка має охоплювати:

- вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за програмою;
- перелік освітніх компонентів та їх логічну послідовність;
- загальний обсяг навчального навантаження та очікувані результати навчання здобувачів освіти.

Освітні програми розробляються закладом загальної середньої освіти за участю наукових установ та вищих закладів освіти.

Освітні програми повинні передбачати освітні компоненти для вільного вибору здобувачів освіти.

Заклади освіти можуть використовувати типові або інші освітні програми, які розробляються та затверджуються відповідно до законів України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту».

Заклади спеціалізованої освіти, освітні об'єднання та заклади освіти, що здійснюють освітню діяльність на різних рівнях освіти, можуть використовувати наскрізні освітні програми, які охоплюють різні рівні освіти та розробляються, затверджуються відповідно до законів України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту».

Система, особливості, специфіка та закономірності громадського самоврядування та державного громадського управління у сфері освіти визначається Законом України «Про освіту» [14, ст. 70].

Громадське самоврядування у сфері освіти розглядається як право учасників освітнього процесу та громадських об'єднань, інших інститутів громадянського суспільства, установчими документами яких передбачена діяльність у сфері освіти та/або соціального захисту осіб з особливими освітніми потребами, вирішувати питання у сфері освіти як безпосередньо, так і через органи громадського самоврядування, брати участь в управлінні закладом освіти, місцевими і державними справами у сфері освіти з питань, що належать до їх компетенції.

Громадське самоврядування у сфері освіти реалізується на таких рівнях:

- у закладі освіти відповідно до ст. 28 Закону України «Про освіту»;
- на місцевому (територіальному) рівні;
- на національному (всеукраїнському) рівні.

Органи громадського самоврядування у сфері освіти можуть створюватися:

- у закладі освіти – за ініціативою учасників освітнього процесу;

- на місцевому (територіальному) рівні – за ініціативою фізичних осіб та/або громадських об'єднань, інших інститутів громадянського суспільства, установчими документами яких передбачена діяльність у сфері освіти та/або соціального захисту осіб з особливими освітніми потребами відповідно до законодавства;

- на національному (всеукраїнському) рівні – за ініціативою громадських об'єднань, інших інститутів громадянського суспільства, установчими документами яких передбачена діяльність у сфері освіти та/або соціального захисту осіб з особливими освітніми потребами відповідно до законодавства.

Органами громадського самоврядування у сфері освіти законодавчо визначено:

- органи громадського самоврядування закладу освіти;
- конференції (форуми, з'їзди) учасників освітнього процесу, закладів освіти, їх об'єднань, що скликаються на території відповідного населеного пункту, об'єднаної територіальної громади, району, області, Автономної Республіки Крим, держави;
- Всеукраїнський з'їзд учасників освітнього процесу та їх об'єднань, що скликається у порядку, затвердженому центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

На Всеукраїнському з'їзді учасників освітнього процесу та їх об'єднань схвалюється програма, доктрина або стратегія розвитку освіти України на відповідний період та вирішуються інші питання, передбачені спеціальними законами.

Органи громадського самоврядування мають права (повноваження), визначені спеціальними законами та/або установчими документами закладів освіти, та можуть здійснювати інші права, не заборонені законом.

Державно-громадське управління у сфері освіти - це взаємодія органів державної влади, органів місцевого самоврядування з громадськими об'єднаннями, іншими інститутами громадянського суспільства з метою прийняття ефективних управлінських рішень та задоволення суспільних інтересів у сфері освіти.

Для забезпечення державно-громадського управління у сфері освіти можуть утворюватися репрезентативні громадські об'єднання та інші інститути громадянського суспільства, що представляють, у тому числі:

- педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників;
- здобувачів освіти;
- батьків;

- заклади освіти;
- роботодавців;
- об'єднання зазначених категорій осіб.

Органи державно-громадського управління у сфері освіти утворюються за рішенням центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування у формі робочих груп, дорадчих, громадських, експертних та інших органів.

Органи державно-громадського управління у сфері освіти мають повноваження, передбачені актами про їх утворення.

Громадське самоврядування та державно-громадське управління у сфері освіти здійснюються на принципах:

- пріоритету прав і свобод людини і громадянина;
- верховенства права;
- взаємної поваги та партнерства;
- репрезентативності органів громадського самоврядування, громадських об'єднань та інших інститутів громадянського суспільства і правоможності їх представників;
- обов'язковості розгляду пропозицій сторін;
- пріоритету узгоджувальних процедур;
- прозорості, відкритості та гласності;
- обов'язковості дотримання досягнутих домовленостей;
- взаємної відповідальності сторін.

Особливістю сучасного законодавства у сфері освіти є також правове закріплення та визначення громадського нагляду (контролю) у сфері освіти [14, ст. 71].

Встановлено, що громадський нагляд (контроль) у системі освіти здійснюється суб'єктами громадського нагляду (контролю), тобто, громадськими об'єднаннями та іншими інститутами громадянського суспільства, установчими документами яких передбачено діяльність у сфері освіти та/або соціального захисту осіб з інвалідністю, професійними об'єднаннями педагогічних і науково-педагогічних працівників, об'єднаннями здобувачів освіти, об'єднаннями батьківських комітетів та органами, до яких вони делегують своїх представників.

Законодавчо визначено, що суб'єкти громадського нагляду (контролю) мають право:

- 1) ініціювати і брати участь у дослідженнях з питань освіти та оприлюднювати результати таких досліджень;

2) проводити моніторинг та оприлюднювати результати, зокрема, щодо:

- якості результатів навчання, у тому числі моніторинг державної підсумкової атестації, екзаменів та інших форм оцінки результатів навчання;
- якості підручників та інших навчальних матеріалів;
- розподілу витрат на освіту та цільового використання коштів з державного та місцевих бюджетів, інших джерел, не заборонених законодавством;
- випадків булінгу (цькування) в закладах освіти та заходів реагування на такі випадки, вжитих керівництвом закладу освіти або його засновником;

3) брати участь у громадському обговоренні, громадських консультаціях та проводити громадську експертизу, у тому числі підручників (їх проектів), відповідно до законодавства;

4) здійснювати інші заходи у сфері освіти відповідно до законодавства та реалізовувати інші права, не заборонені законом.

3. Безпосередньо в закладі освіти громадський нагляд (контроль) може проводитися виключно з дозволу керівника закладу освіти, крім випадків, встановлених законодавством.

Однією із форм державно-громадянського управління як сферою освіти, так і закладу освіти зокрема є державно-приватне партнерство у сфері освіти і науки [14, ст. 81].

Правові засади державно-приватного партнерства у сфері освіти і науки визначені Конституцією України, Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, законами України «Про державно-приватне партнерство», «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», іншими законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Державно-приватне партнерство у сфері освіти і науки здійснюється на основі договорів між органами державної влади та приватними партнерами, які укладаються у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Державно-приватне партнерство у сфері освіти і науки може передбачати:

- спільне фінансування закладів освіти, а також юридичних і фізичних осіб, які провадять освітню діяльність;
- утворення та/або спільне фінансування і розвиток баз практичної підготовки;

- утворення та/або спільне фінансування і експлуатацію інноваційних підприємств (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо) на базі існуючих закладів освіти;
- розроблення і розвиток сучасних технологій освіти, навчання;
- професійно-практичну підготовку;
- запровадження спільних програм фінансування підготовки фахівців тощо;
- здійснення заходів щодо соціального захисту та поліпшення житлових умов працівників системи освіти та здобувачів освіти.

Фінансування державно-приватного партнерства у сфері освіти може здійснюватися за рахунок:

- фінансових ресурсів приватного партнера;
- фінансових ресурсів, запозичених в установленому порядку;
- коштів державного та місцевих бюджетів;
- інших джерел, не заборонених законодавством.

Державно-приватне партнерство щодо об'єктів державної та комунальної власності здійснюється без зміни цільового призначення та форми власності цих об'єктів.

Передача приватним партнерам в оренду, в концесію, в оперативне управління тощо рухомого та/або нерухомого державного та/або комунального майна, у тому числі земельних ділянок, забороняється.

Рухоме та/або нерухоме державне та/або комунальне майно, у тому числі земельні ділянки, передані приватному партнерові в управління, не може бути предметом застави, стягнення, джерелом погашення боргу, і щодо такого майна не можуть вчинятися будь-які дії, наслідком яких може бути припинення державної чи комунальної власності на відповідні об'єкти.

На основі основних засадничих принципів Закону України «Про освіту» сформовано визначальні положення Закону України «Про повну загальну середню освіту» стосовно організації системи державно-громадського управління школами.

Важливою складовою державно-громадського управління закладами загальної середньої освіти є громадське самоврядування [15, ст. 27] яке визначено як право учасників освітнього процесу безпосередньо та/або через органи громадського самоврядування брати участь у вирішенні питань організації та забезпечення освітнього процесу в закладі освіти, захисту своїх прав та інтересів, організації дозвілля та оздоровлення, брати участь у громадському нагляді (контролі) та в управлінні закладом

освіти у межах повноважень, визначених Законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та установчими документами закладу освіти. Громадське самоврядування в закладі загальної середньої освіти здійснюється на принципах, визначених частиною восьмою статті 70 Закону України «Про освіту».

У закладі загальної середньої освіти можуть діяти: органи самоврядування працівників закладу освіти; органи учнівського самоврядування; органи батьківського самоврядування. Інші органи громадського самоврядування учасників освітнього процесу можуть утворюватися і діяти відповідно до установчих документів закладу освіти.

Повноваження, відповідальність, засади формування та діяльності органів громадського самоврядування визначаються Законом України «Про повну загальну середню освіту» та установчими документами закладу освіти. У діяльність будь-якого органу громадського самоврядування закладу загальної середньої освіти не мають права втручатися представники іншого органу громадського самоврядування цього закладу освіти.

Вищим колегіальним органом громадського самоврядування закладу загальної середньої освіти є загальні збори (конференція) колективу закладу освіти, які скликаються не менше одного разу на рік та формуються з уповноважених представників усіх учасників освітнього процесу (їх органів самоврядування – за наявності). Інформація про час і місце проведення загальних зборів (конференції) колективу закладу загальної середньої освіти розміщується в закладі освіти та оприлюднюється на офіційному вебсайті закладу освіти не пізніше ніж за один місяць до дня їх проведення. Загальні збори (конференція) колективу закладу освіти щороку заслуховують звіт керівника закладу освіти, оцінюють його діяльність і за результатами оцінки можуть ініціювати проведення позапланового інституційного аудиту закладу освіти.

Особливою, специфічною умовою державно-громадського управління закладу загальної середньої освіти є учнівське самоврядування [15, ст. 28]. Законодавець визначив, що у закладах загальної середньої освіти та їхніх структурних підрозділах може діяти учнівське самоврядування з метою формування та розвитку громадянських, управлінських і соціальних компетентностей учнів, пов'язаних з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту, здорового способу життя тощо. Учнівське самоврядування здійснюється учнями безпосередньо і через органи учнівського самоврядування. Учні мають

рівні права на участь в учнівському самоврядуванні, зокрема на участь у роботі дорадчих (консультативних із певних питань), робочих (робочих групах тощо) та інших органів учнівського самоврядування, а також вільно обирати та бути обраними до виборних органів учнівського самоврядування.

Учнівське самоврядування може діяти на рівні класу, пансіону (за наявності) та іншого структурного підрозділу закладу освіти. Органи учнівського самоврядування утворюються за ініціативою учнів та можуть бути одноособовими, колегіальними, а також можуть мати різноманітні форми і назви.

Керівник закладу загальної середньої освіти сприяє та створює умови для діяльності органів учнівського самоврядування.

Інші учасники освітнього процесу не повинні перешкоджати і втручатися в діяльність органів учнівського самоврядування.

З питань захисту честі, гідності та/або прав учнів закладу освіти керівник учнівського самоврядування має право на невідкладний прийом керівником закладу освіти. Керівник закладу освіти зобов'язаний розглянути усну чи письмову вимогу керівника учнівського самоврядування про усунення порушень щодо честі, гідності чи прав учня закладу загальної середньої освіти та вжити заходів відповідно до правил внутрішнього розпорядку та/або законодавства.

Органи учнівського самоврядування мають право, але не зобов'язані вести протоколи чи будь-які інші документи щодо своєї діяльності.

На законодавчому рівні визначено, що органи учнівського самоврядування мають право:

- брати участь в обговоренні питань удосконалення освітнього процесу, науково-дослідної роботи, організації дозвілля, оздоровлення, побуту та харчування;
- проводити за погодженням з керівником закладу освіти організаційні, просвітницькі, наукові, спортивні, оздоровчі та інші заходи та/або ініціювати їх проведення перед керівництвом закладу освіти;
- брати участь у заходах (процесах) із забезпечення якості освіти відповідно до процедур внутрішньої системи забезпечення якості освіти;
- захищати права та інтереси учнів, які здобувають освіту у цьому закладі освіти;
- вносити пропозиції та/або брати участь у розробленні та/або обговоренні плану роботи закладу освіти, змісту освітніх і навчальних програм;

- через своїх представників брати участь у засіданнях педагогічної ради з усіх питань, що стосуються організації та реалізації освітнього процесу.

У той же час діяльність органів учнівського самоврядування не повинна призводити до порушення законодавства, установчих документів закладу загальної середньої освіти, правил внутрішнього розпорядку, прав та законних інтересів інших учасників освітнього процесу.

Засади учнівського самоврядування визначаються Законом України «Про повну загальну середню освіту» та положенням про учнівське самоврядування закладу загальної середньої освіти (за наявності), що затверджується загальними зборами уповноважених представників класів закладу освіти.

У своїй діяльності органи учнівського самоврядування керуються законодавством, правилами внутрішнього розпорядку та положенням про учнівське самоврядування закладу загальної середньої освіти (за наявності).

Рішення органу учнівського самоврядування виконується учнями на добровільних засадах.

Законодавчо врегульовано також питання самоврядування працівників закладу загальної середньої освіти [15, ст.29]. Встановлено, що вищим органом громадського самоврядування працівників закладу загальної середньої освіти є загальні збори трудового колективу закладу освіти. Порядок та періодичність скликання (не менш як один раз на рік), порядок прийняття рішень, чисельність, склад загальних зборів трудового колективу, інші питання діяльності, що не врегульовані законодавством, визначаються статутом і колективним договором (за наявності) закладу освіти.

Окреслено повноваження загальних зборів трудового колективу, а саме:

- розглядають та схвалюють проект колективного договору;
- затверджують правила внутрішнього трудового розпорядку;
- визначають порядок обрання, чисельність, склад і строк повноважень комісії з трудових спорів;
- обирають комісію з трудових спорів.

Загальні збори трудового колективу можуть утворювати комісію з питань охорони праці та здійснювати інші повноваження, визначені законодавством.

Рішення загальних зборів трудового колективу закладу загальної середньої освіти підписуються головою та секретарем. Рішення загальних зборів трудового колективу, прийняті у межах їх

повноважень, є обов'язковими до виконання всіма працівниками закладу освіти. Важливою ланкою управлінської діяльності закладу загальної середньої освіти є самоорганізація батьківського колективу. Законом України «Про повну загальну середню освіту» [15, ст.30] юридично закріплено відповідний напрям роботи. У закладах загальної середньої освіти та їх структурних підрозділах може діяти батьківське самоврядування. Батьківське самоврядування здійснюється батьками учнів як безпосередньо, так і через органи батьківського самоврядування, з метою захисту прав та інтересів учнів, організації їх дозвілля та оздоровлення, громадського нагляду (контролю) в межах повноважень, визначених цим Законом та статутом закладу освіти.

Визначено, що батьки мають право утворювати різні органи батьківського самоврядування (в межах класу, закладу освіти, за інтересами тощо) та можуть розглядати будь-які питання і приймати рішення, крім тих, що належать до компетенції інших органів управління чи органів громадського самоврядування закладу освіти.

У той же час, рішення органу батьківського самоврядування виконується батьками виключно на добровільних засадах.

Рішення органу батьківського самоврядування з питань організації освітнього процесу та/або діяльності закладу загальної середньої освіти можуть бути реалізовані виключно за рішенням керівника закладу освіти, якщо таке рішення не суперечить законодавству. Рішення, заходи та форми батьківського самоврядування не повинні призводити до надання іншим учасникам освітнього процесу привілеїв чи обмежень за будь-якою ознакою, порушувати їхні права та/або законні інтереси, а також не можуть бути підставою для прийняття управлінських рішень, що не відповідають законодавству. Органи батьківського самоврядування мають право, але не зобов'язані оформляти свої рішення відповідними протоколами.

Працівники закладів загальної середньої освіти не мають права втручатися в діяльність батьківського самоврядування, а також збирати чи зберігати протоколи засідань органів батьківського самоврядування.

Безпосереднє управління закладом загальної середньої освіти має системний характер [15, ст. 36] та здійснюють:

- засновник (засновники) або уповноважений ним (ними) орган;
- керівник закладу освіти;
- педагогічна рада;

- вищий колегіальний орган громадського самоврядування закладу освіти.

Органи громадського самоврядування та піклувальна рада мають право брати участь в управлінні закладом загальної середньої освіти у порядку та межах, визначених законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та установчими документами закладу освіти.

Права та обов'язки засновника (засновників) закладу загальної середньої освіти визначаються законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та іншими актами законодавства. Засновник закладу загальної середньої освіти або уповноважений ним орган (посадова особа):

- затверджує статут (його нову редакцію), укладає засновницький договір у випадках, визначених законом;
- затверджує положення про конкурс на посаду керівника закладу загальної середньої освіти та склад конкурсної комісії;
- приймає рішення про проведення конкурсу на посаду керівника закладу загальної середньої освіти;
- затверджує за поданням закладу загальної середньої освіти стратегію розвитку такого закладу;
- фінансує виконання стратегії розвитку закладу загальної середньої освіти (крім приватних та корпоративних закладів загальної середньої освіти), у тому числі здійснення інноваційної діяльності закладом освіти;
- утворює та ліквідує структурні підрозділи у заснованих ним закладах загальної середньої освіти;
- здійснює контроль за використанням закладом загальної середньої освіти публічних коштів;
- здійснює контроль за недопущенням привілеїв чи обмежень (дискримінації) за ознаками віку, статі, раси, кольору шкіри, стану здоров'я, інвалідності, особливих освітніх потреб, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, місця проживання, мови спілкування, походження, сімейного, соціального та майнового стану, складних життєвих обставин, наявності судимості та іншими ознаками;
- затверджує кошторис закладу загальної середньої освіти, у тому числі обсяг коштів, що передбачається на підвищення кваліфікації педагогічних працівників, та контролює його виконання;

- реалізує інші права, передбачені Законом України «Про повну загальну середню освіту» та іншими актами законодавства.

Засновник закладу загальної середньої освіти зобов'язаний забезпечити:

- утримання та розвиток заснованого ним закладу освіти, його матеріально-технічної бази на рівні, достатньому для виконання вимог державних стандартів, ліцензійних умов провадження освітньої діяльності у сфері загальної середньої освіти, вимог трудового законодавства, оплати праці педагогічних та інших працівників, охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки тощо;

- дотримання принципів універсального дизайну та/або розумного пристосування під час проектування, будівництва та реконструкції будівель, споруд, приміщень закладів загальної середньої освіти;

- можливість учнів продовжити навчання на відповідному рівні освіти у разі реорганізації чи ліквідації закладу загальної середньої освіти;

- оприлюднення всієї публічної інформації відповідно до вимог законів України «Про освіту», «Про доступ до публічної інформації», «Про відкритість використання публічних коштів».

Засновники державних та комунальних закладів загальної середньої освіти або уповноважені ними органи не можуть делегувати керівникам, педагогічним чи піклувальним радам, органам громадського самоврядування закладів загальної середньої освіти власні повноваження, визначені законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту».

Успішність та результативність державно-громадського управління закладами загальної середньої освіти в більшій мірі залежать від керівника закладу освіти. Тому на законодавчому рівні [15, ст.38] визначено, що керівником закладу загальної середньої освіти може бути особа, яка є громадянином України, вільно володіє державною мовою, має вищу освіту ступеня не нижче магістра, стаж педагогічної та/або науково-педагогічної роботи не менше трьох років (крім керівників приватних, корпоративних закладів освіти), організаторські здібності, стан фізичного і психічного здоров'я, що не перешкоджає виконанню професійних обов'язків, пройшла конкурсний відбір та визнана переможцем конкурсу відповідно до цього Закону.

Повноваження керівника закладу загальної середньої освіти визначаються законодавством та установчими документами закладу загальної середньої освіти.

У той же час не може обіймати посаду керівника закладу загальної

середньої освіти особа, яка:

- 1) є недієздатною або цивільна дієздатність якої обмежена;
- 2) має судимість за вчинення злочину;
- 3) позбавлена права обіймати відповідну посаду;
- 4) за рішенням суду визнана винною у вчиненні корупційного правопорушення;
- 5) за рішенням суду визнана винною у вчиненні правопорушення, пов'язаного з корупцією;
- 6) підпадає під заборону, встановлену Законом України «Про очищення влади».

Керівник закладу загальної середньої освіти має широке поле діяльності, так він має право:

- діяти від імені закладу без довіреності та представляти заклад у відносинах з іншими особами;
- підписувати документи з питань освітньої, фінансово-господарської та іншої діяльності закладу;
- приймати рішення щодо діяльності закладу в межах повноважень, визначених законодавством та строковим трудовим договором, у тому числі розпоряджатися в установленому порядку майном закладу та його коштами;
- призначати на посаду, переводити на іншу посаду та звільняти з посади працівників закладу освіти, визначати їхні посадові обов'язки, заохочувати та притягати до дисциплінарної відповідальності, а також вирішувати інші питання, пов'язані з трудовими відносинами, відповідно до вимог законодавства;
- визначати режим роботи закладу;
- ініціювати перед засновником або уповноваженим ним органом питання щодо створення або ліквідації структурних підрозділів;
- видавати відповідно до своєї компетенції накази і контролювати їх виконання;
- укладати угоди (договори, контракти) з фізичними та/або юридичними особами відповідно до своєї компетенції;
- звертатися до центрального органу виконавчої влади із забезпечення якості освіти із заявою щодо проведення позапланового інституційного аудиту, зовнішнього моніторингу якості освіти та/або громадської акредитації закладу;
- приймати рішення з інших питань діяльності закладу освіти.

У той же час керівник закладу загальної середньої освіти

зобов'язаний:

- виконувати закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та інші акти законодавства, а також забезпечувати та контролювати їх виконання працівниками закладу, зокрема в частині організації освітнього процесу державною мовою;
- планувати та організовувати діяльність закладу загальної середньої освіти;
- розробляти проект кошторису та подавати його засновнику або уповноваженому ним органу на затвердження;
- надавати щороку засновнику пропозиції щодо обсягу коштів, необхідних для підвищення кваліфікації педагогічних працівників;
- організовувати фінансово-господарську діяльність закладу загальної середньої освіти в межах затвердженого кошторису;
- забезпечувати розроблення та виконання стратегії розвитку закладу загальної середньої освіти;
- затверджувати правила внутрішнього розпорядку закладу;
- затверджувати посадові інструкції працівників закладу загальної середньої освіти;
- організовувати освітній процес та видачу документів про освіту;
- затверджувати освітню (освітні) програму (програми) закладу загальної середньої освіти відповідно до цього Закону;
- створювати умови для реалізації прав та обов'язків усіх учасників освітнього процесу, в тому числі реалізації академічних свобод педагогічних працівників, індивідуальної освітньої траєкторії та/або індивідуальної програми розвитку учнів, формування у разі потреби індивідуального навчального плану;
- затверджувати положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти в закладі загальної середньої освіти, забезпечити її створення та функціонування;
- забезпечувати розроблення, затвердження, виконання та моніторинг виконання індивідуальної програми розвитку учня;
- контролювати виконання педагогічними працівниками та учнями (учнем) освітньої програми, індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану;
- забезпечувати здійснення контролю за досягненням учнями результатів навчання, визначених державними стандартами повної загальної середньої освіти, індивідуальною програмою розвитку, індивідуальним навчальним планом;

- створювати необхідні умови для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами;
- сприяти проходженню атестації та сертифікації педагогічними працівниками;
- створювати умови для здійснення дієвого та відкритого громадського нагляду (контролю) за діяльністю закладу загальної середньої освіти;
- сприяти та створювати умови для діяльності органів громадського самоврядування в закладі загальної середньої освіти;
- формувати засади, створювати умови, сприяти формуванню культури здорового способу життя учнів та працівників закладу загальної середньої освіти;
- створювати в закладі загальної середньої освіти безпечне освітнє середовище, забезпечувати дотримання вимог щодо охорони дитинства, охорони праці, вимог техніки безпеки;
- організовувати харчування та сприяти медичному обслуговуванню учнів відповідно до законодавства;
- забезпечувати відкритість і прозорість діяльності закладу загальної середньої освіти, зокрема шляхом оприлюднення публічної інформації відповідно до вимог законів України «Про освіту», «Про доступ до публічної інформації», «Про відкритість використання публічних коштів» та інших законів України;
- здійснювати зарахування, переведення, відрухування учнів, а також їх заохочення (відзначення) та притягнення до відповідальності відповідно до вимог законодавства;
- організовувати документообіг, бухгалтерський облік та звітність відповідно до законодавства;
- звітувати щороку на загальних зборах (конференції) колективу про свою роботу та виконання стратегії розвитку закладу загальної середньої освіти;
- виконувати інші обов'язки, покладені на нього законодавством, засновником, установчими документами закладу загальної середньої освіти, колективним договором, строковим трудовим договором.

Керівник закладу загальної середньої освіти (крім приватного закладу) зобов'язаний протягом першого року після призначення на посаду пройти курс підвищення кваліфікації з управлінської діяльності обсягом не менше 90 навчальних годин.

Керівник закладу загальної середньої освіти має права та обов'язки

педагогічного працівника, визначені Законом України «Про освіту», та несе відповідальність за виконання обов'язків, визначених законодавством, установчими документами закладу освіти і строковим трудовим договором.

Зважаючи на особливе значення керівника закладу загальної середньої освіти законодавством [15, ст. 39] визначена особлива процедура обрання, призначення на посаду та звільнення з посади керівника закладу освіти. Керівник державного, комунального закладу загальної середньої освіти обирається на посаду за результатами конкурсу, що проводиться відповідно до вимог цього Закону та положення про конкурс, затвердженого засновником або уповноваженим ним органом (посадовою особою). Керівник приватного, корпоративного закладу загальної середньої освіти обирається та призначається на посаду засновником (засновниками) відповідно до установчих документів закладу освіти.

Рішення про проведення конкурсу приймається засновником державного чи комунального закладу загальної середньої освіти або уповноваженим ним органом (посадовою особою):

- одночасно з прийняттям рішення про утворення нового закладу загальної середньої освіти;
- не менше ніж за два місяці до завершення строкового трудового договору, укладеного з керівником закладу загальної середньої освіти;
- не пізніше десяти робочих днів з дня дострокового припинення договору, укладеного з керівником відповідного закладу загальної середньої освіти, чи визнання попереднього конкурсу таким, що не відбувся.

Оголошення про проведення конкурсу оприлюднюється на офіційному вебсайті засновника та на офіційному вебсайті закладу освіти (за наявності) наступного робочого дня після прийняття рішення про проведення конкурсу та повинне містити:

- найменування і місцезнаходження закладу загальної середньої освіти;
- найменування посади та умови оплати праці;
- кваліфікаційні вимоги до керівника закладу загальної середньої освіти відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту»;
- вичерпний перелік, кінцевий строк і місце подання документів для участі в конкурсі;
- дату та місце початку конкурсного відбору, етапи його проведення та тривалість;

- прізвище та ім'я, номер телефону та адресу електронної пошти особи, уповноваженої надавати інформацію про конкурс та приймати документи для участі в конкурсі.

Для проведення конкурсу засновник формує та затверджує конкурсну комісію чисельністю від 6 до 15 осіб, до складу якої на паритетних засадах входять представники:

- засновника (посадові особи органу державної влади чи депутати відповідного представницького органу місцевого самоврядування (не більше однієї особи від однієї фракції чи групи);

- відповідної місцевої державної адміністрації чи територіального органу центрального органу виконавчої влади із забезпечення якості освіти (державні службовці);

- інститутів громадянського суспільства (громадських об'єднань керівників закладів освіти, професійних об'єднань педагогічних працівників, районної (міської) профспілкової організації та інших громадських формувань, а також експертів, фахівців у сфері загальної середньої освіти тощо).

Встановлено вимоги до членів конкурсної комісії та порядок її формування визначаються положенням про конкурс на посаду керівника закладу загальної середньої освіти. До складу конкурсної комісії не може бути включена особа, яка:

- визнана в установленому законом порядку недієздатною або цивільна дієздатність якої обмежена;

- має судимість або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;

- відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» є близькою особою учасника конкурсу або особою, яка може мати конфлікт інтересів.

У роботі конкурсної комісії з правом дорадчого голосу можуть брати участь представники органів громадського самоврядування закладу загальної середньої освіти, на посаду керівника якого оголошено конкурс.

У той же час члени конкурсної комісії зобов'язані:

- брати участь у роботі конкурсної комісії та голосувати з питань порядку денного;

- заявляти самовідвід у разі наявності чи настання підстав, передбачених цією статтею, що унеможливають їх участь у складі конкурсної комісії.

Конкурсна комісія є повноважною за умови присутності на засіданні не менше двох третин її затвердженого складу. Конкурсна комісія приймає рішення більшістю голосів від її затвердженого складу. У разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос голови конкурсної комісії.

Рішення конкурсної комісії оформляється протоколом, який підписується всіма присутніми членами конкурсної комісії та оприлюднюється на офіційному вебсайті засновника протягом наступного робочого дня з дня проведення засідання конкурсної комісії.

Конкурсна комісія та її члени діють на засадах неупередженості, об'єктивності, незалежності, недискримінації, відкритості, прозорості, доброчесності. Не допускаються будь-які втручання в діяльність конкурсної комісії, тиск на членів комісії та учасників конкурсу.

Визначено, що для участі в конкурсі на посаду керівника закладу загальної середньої освіти подаються такі документи:

- заява про участь у конкурсі з наданням згоди на обробку персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних»;
- автобіографія та/або резюме (за вибором учасника конкурсу);
- копія паспорта громадянина України;
- копія документа про вищу освіту (з додатком, що є його невід'ємною частиною) не нижче освітнього ступеня магістра (спеціаліста);
- документ, що підтверджує вільне володіння державною мовою;
- копія трудової книжки чи інших документів, що підтверджують стаж педагогічної (науково-педагогічної) роботи не менше трьох років на день їх подання (крім приватних та корпоративних закладів освіти);
- довідка про відсутність судимості;
- довідка про проходження попереднього (періодичного) психіатричного огляду;
- мотиваційний лист, складений у довільній формі.

Особа може надати інші документи, що підтверджують її професійні та/або моральні якості.

Зазначені документи подаються особисто (або уповноваженою згідно з довіреністю особою) до конкурсної комісії у визначений в оголошенні строк, що може становити від 20 до 30 календарних днів з дня оприлюднення оголошення про проведення конкурсу.

Уповноважена особа приймає документи за описом, копію якого надає особі, яка їх подає.

Існує спеціальна процедура роботи конкурсної комісії, яка протягом

п'яти робочих днів з дня завершення строку подання документів для участі в конкурсі:

- перевіряє подані документи щодо відповідності установленим вимогам;
- приймає рішення про допущення та/або недопущення до участі у конкурсі;
- оприлюднює на офіційному вебсайті засновника перелік осіб, допущених до участі у конкурсному відборі (далі – кандидати).
До участі у конкурсі не можуть бути допущені особи, які:
 - не можуть обіймати посаду керівника закладу загальної середньої освіти відповідно до цього Закону;
 - подали не всі документи, визначені цим Законом, для участі в конкурсі;
 - подали документи після завершення строку їх подання.

У той же час засновник зобов'язаний організувати та забезпечити ознайомлення кандидатів із закладом загальної середньої освіти, його трудовим колективом та представниками органів громадського самоврядування такого закладу не пізніше п'яти робочих днів до початку проведення конкурсного відбору.

Конкурсний відбір переможця конкурсу на посаду керівника закладу загальної середньої освіти здійснюється за результатами:

- перевірки знання законодавства у сфері загальної середньої освіти, зокрема законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та інших нормативно-правових актів у сфері загальної середньої освіти;
- перевірки професійних компетентностей шляхом письмового виконання ситуаційного завдання;
- публічної та відкритої презентації державною мовою перспективного плану розвитку закладу загальної середньої освіти, а також надання відповідей на запитання членів конкурсної комісії в межах змісту конкурсного випробування.

Перелік питань для перевірки знання законодавства у сфері загальної середньої освіти затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Форма перевірки знання законодавства (письмове чи комп'ютерне тестування), зразок ситуаційного завдання та критерії їх оцінювання визначаються у положенні про конкурс на посаду керівника закладу загальної середньої освіти.

Засновник зобов'язаний забезпечити відеофіксацію та (за можливості) відеотрансляцію конкурсного відбору з подальшим оприлюдненням на своєму офіційному вебсайті відеозапису протягом одного робочого дня з дня його проведення.

Конкурсна комісія протягом двох робочих днів з дня завершення конкурсного відбору визначає переможця конкурсу та оприлюднює результати конкурсу на офіційному вебсайті засновника.

За результатами конкурсних випробувань конкурсна комісія визначає переможця конкурсу або визнає конкурс таким, що не відбувся.

Не може бути визначено переможцем конкурсу особу, яка не може обіймати посаду керівника закладу загальної середньої освіти відповідно до цього Закону.

Загальна тривалість конкурсу не може перевищувати двох місяців з дня його оголошення.

В окремих випадках конкурсна комісія визнає конкурс таким, що не відбувся, якщо:

- відсутні заяви про участь у конкурсі;
- до участі в конкурсі не допущено жодного кандидата;
- жоден із кандидатів не визначений переможцем конкурсу.

У разі визнання конкурсу таким, що не відбувся, проводиться повторний конкурс.

Протягом трьох робочих днів з дня оприлюднення рішення про переможця конкурсу на посаду керівника закладу загальної середньої освіти посадова особа засновника (голова відповідної ради чи керівник державного органу) або керівник уповноваженого ним органу (структурного підрозділу з питань освіти) призначає переможця конкурсу на посаду та укладає з ним строковий трудовий договір.

Не може бути укладено трудовий договір з особою, яка не може обіймати посаду керівника закладу загальної середньої освіти відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту». Трудовий договір укладається на шість років на підставі рішення конкурсної комісії. Після закінчення строку, на який укладено строковий трудовий договір, трудові відносини припиняються та не можуть бути продовжені на невизначений строк.

З особою, яка призначається на посаду керівника закладу загальної середньої освіти вперше, укладається трудовий договір строком на два роки. Після закінчення строку дії такого строкового трудового договору та за умови належного його виконання сторони мають право продовжити строк дії відповідного строкового трудового договору ще на чотири роки

без проведення конкурсу.

Особа не може бути керівником одного і того ж закладу загальної середньої освіти більше ніж два строки підряд (крім тих, що розташовані в населених пунктах з одним закладом загальної середньої освіти). До першого шестирічного строку включається дворічний строк перебування на посаді керівника закладу загальної середньої освіти, призначеного вперше. Керівник закладу загальної середньої освіти звільняється з посади у зв'язку із закінченням строку трудового договору або достроково відповідно до вимог законодавства та умов укладеного трудового договору.

Припинення трудового договору з керівником державного чи комунального закладу загальної середньої освіти у зв'язку із закінченням строку його дії або його дострокове розірвання здійснюється відповідною посадовою особою засновника (головою відповідної ради чи керівником державного органу) або керівником уповноваженого ним органу (структурного підрозділу з питань освіти) з підстав та у порядку, визначених законодавством про працю.

Керівник приватного, корпоративного закладу освіти звільняється з посади засновником (засновниками) відповідно до положень законодавства про працю, установчих документів закладу та укладеного трудового договору.

Підставами для дострокового звільнення керівника закладу загальної середньої освіти, які повинні бути передбачені у трудовому договорі, є:

- порушення вимог Закону України «Про повну загальну середню освіту» щодо мови освітнього процесу;
- порушення вимог статей 30 і 31 Закону України «Про освіту»;
- порушення прав учнів чи працівників, встановлене рішенням суду, яке набрало законної сили;
- систематичне неналежне виконання інших обов'язків керівника, визначених цим Законом;
- не усунення у визначений строк порушень вимог законодавства, виявлених під час інституційного аудиту чи позапланового заходу державного нагляду (контролю).

Особлива роль в управлінні закладом загальної середньої освіти належить педагогічній раді [15, ст. 40]. Педагогічна рада є основним постійно діючим колегіальним органом управління закладу загальної середньої освіти (структурного підрозділу закладу професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти (у разі його створення).

Повноваження педагогічної ради визначаються Законом України «Про

повну загальну середню освіту», статутом закладу загальної середньої освіти чи положенням про відповідний структурний підрозділ закладу професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти.

Педагогічна рада утворюється за наявності не менше трьох педагогічних працівників. Усі педагогічні працівники зобов'язані брати участь у засіданнях педагогічної ради. Головою педагогічної ради є керівник закладу загальної середньої освіти (структурного підрозділу, що забезпечує здобуття загальної середньої освіти, закладу професійної (професійно-технічної), фахової передвищої чи вищої освіти).

Педагогічна рада закладу освіти має такі повноваження:

- схвалює стратегію розвитку закладу освіти та річний план роботи;
- схвалює освітню (освітні) програму (програми), зміни до неї (них) та оцінює результати її (їх) виконання;
- схвалює правила внутрішнього розпорядку, положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти;
- приймає рішення щодо вдосконалення і методичного забезпечення освітнього процесу;
- приймає рішення щодо переведення учнів на наступний рік навчання, їх відрахування, притягнення до відповідальності за невиконання обов'язків, а також щодо відзначення, морального та матеріального заохочення учнів та інших учасників освітнього процесу;
- розглядає питання підвищення кваліфікації педагогічних працівників, розвитку їх творчої ініціативи, професійної майстерності, визначає заходи щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників, формує та затверджує річний план підвищення кваліфікації педагогічних працівників;
- приймає рішення щодо визнання результатів підвищення кваліфікації педагогічного працівника, отриманих ним поза закладами освіти, що мають ліцензію на підвищення кваліфікації або провадять освітню діяльність за акредитованою освітньою програмою;
- приймає рішення щодо впровадження в освітній процес педагогічного досвіду та інновацій, участі в дослідницькій, експериментальній, інноваційній діяльності, співпраці з іншими закладами освіти, науковими установами, фізичними та юридичними особами, які сприяють розвитку освіти;
- може ініціювати проведення позапланового інституційного аудиту, громадської акредитації, зовнішнього моніторингу якості освіти та/або освітньої діяльності закладу загальної середньої освіти;

- розглядає інші питання, віднесені законом та/або статутом закладу освіти до її повноважень.

Засідання педагогічної ради є правомочним, якщо на ньому присутні не менше двох третин її складу. Рішення з усіх питань приймаються більшістю голосів від її складу. У разі рівного розподілу голосів голос голови педагогічної ради є визначальним. Рішення педагогічної ради оформлюються протоколом засідання, який підписується головою та секретарем педагогічної ради.

Рішення педагогічної ради, прийняті в межах її повноважень, вводяться в дію наказами керівника закладу освіти та є обов'язковими до виконання всіма учасниками освітнього процесу у закладі освіти.

Однією із демократичних форм управлінської діяльності закладу загальної середньої освіти є піклувальна рада [15, ст. 41]. Піклувальну раду закладу загальної середньої освіти може бути утворено за рішенням засновника або уповноваженого ним органу для одного чи кількох закладів загальної середньої освіти на визначений засновником строк.

Піклувальна рада закладу загальної середньої освіти сприяє виконанню перспективних завдань розвитку закладу (закладів), залученню фінансових ресурсів для забезпечення його (їх) діяльності з основних напрямів розвитку і здійсненню контролю за їх використанням, ефективній взаємодії закладу (закладів) з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, громадськістю, громадськими об'єднаннями, юридичними та фізичними особами.

Піклувальна рада закладу загальної середньої освіти має такі повноваження:

- аналізує та оцінює діяльність закладу загальної середньої освіти і його керівника;
- розробляє пропозиції до стратегії та перспективного плану розвитку закладу загальної середньої освіти та аналізує стан їх виконання;
- сприяє залученню додаткових джерел фінансування, що не заборонені законом;
- проводить моніторинг виконання кошторису закладу освіти і вносить відповідні рекомендації та пропозиції, що є обов'язковими для розгляду керівником закладу загальної середньої освіти;
- має право звернутися до центрального органу виконавчої влади із забезпечення якості освіти щодо проведення позапланового інституційного аудиту закладу освіти;

- може вносити засновнику закладу освіти подання про заохочення керівника закладу освіти або притягнення його до дисциплінарної відповідальності з підстав, визначених законом;
- здійснює інші повноваження, визначені установчими документами закладу освіти.

Склад піклувальної ради формується засновником або уповноваженим ним органом з урахуванням пропозицій органів управління закладу освіти (закладів освіти), органів громадського самоврядування закладу освіти, депутатів відповідної місцевої ради. До складу піклувальної ради не можуть входити учні та працівники закладу (закладів) освіти, для якого (яких) вона утворюється.

Піклувальна рада є колегіальним органом закладу загальної середньої освіти. Засідання піклувальної ради є правомочним, якщо на ньому присутні не менше двох третин її затвердженого складу. Рішення з усіх питань приймаються більшістю голосів від її затвердженого складу. У разі рівного розподілу голосів голос голови піклувальної ради є визначальним. Рішення піклувальної ради оформлюються протоколом її засідання, який підписують головуючий на засіданні та секретар.

Члени піклувальної ради закладу загальної середньої освіти мають право брати участь у роботі колегіальних органів управління закладом загальної середньої освіти з правом дорадчого голосу.

Піклувальна рада діє на підставі положення, затвердженого засновником закладу (закладів) загальної середньої освіти.

Своєрідним елементом державно-громадського управління закладом загальної середньої освіти є громадська акредитація закладу загальної середньої освіти [15, ст. 50]. Громадська акредитація закладу загальної середньої освіти проводиться за ініціативою його керівника відповідно до вимог Закону України «Про освіту» за рахунок коштів засновника, інших джерел, не заборонених законодавством, та з урахуванням особливостей, визначених цим Законом.

Громадська акредитація здійснюється юридичними особами, акредитованими у порядку, затвердженому центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки, з урахуванням вимог до проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти.

Успішні результати громадської акредитації закладу загальної середньої освіти засвідчуються сертифікатом, що є чинним впродовж п'яти років. Заклади загальної середньої освіти, що мають чинний сертифікат про громадську акредитацію закладу освіти, вважаються такими, що

пройшли інституційний аудит у плановому порядку.

Інформація про проведення та результати громадської акредитації закладу загальної середньої освіти оприлюднюється на вебсайті закладу освіти та/або його засновника протягом 10 днів з дня видачі сертифіката і надсилається до центрального органу виконавчої влади із забезпечення якості освіти.

Проведений частковий аналіз Конституції України, законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» свідчить про необхідність вивчення, дотримання та виконання положень, правил, алгоритму, логістики, норм поведінки, що регулюють організаційно-правові умови державно-громадського управління закладами загальної середньої освіти на засадах партнерської взаємодії.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Законодавчі вимоги стосовно організації державно-громадянського управління закладами загальної середньої освіти на засадах партнерської взаємодії мають відповідати принципам законності, відповідальності, відкритості, доступності, гласності та прозорості на всіх рівнях законодавчої, державної виконавчої влади, місцевих органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, керівників закладів загальної середньої освіти, громадських організацій та об'єднань, профспілкових організацій та органів самоврядування закладів освіти.

Законність, відповідальність, гласність та прозорість передбачають створення таких демократичних умов життя громадянського суспільства при яких діяльність усіх державних органів, установ, організацій, закладів, усіх службових й керівних осіб, учасників освітнього процесу та громадян здійснюється відповідно до вимог закону. Умовами законності, відповідальності, гласності та прозорості прийняття і реалізації управлінських рішень є розгалужена система освітнього законодавства, яка відповідає вимогам демократичної держави, громадянського суспільства й чітко регулює права і обов'язки учасників суспільних відносин, освітнього процесу, спільність інтересів усіх членів суспільства, високий рівень правової та управлінської культури і наявність важливих правових соціальних, економічних, політичних і юридичних гарантій.

Особливого значення набуває категорія правових гарантії дотримання та виконання законодавчих вимог. Під правовими гарантіями розуміються визначені Конституцією та встановлені законодавством

засоби безпосереднього забезпечення використання, додержання, виконання і природо-відповідного застосування норм права. Неухильне виконання гарантій права є однією з умов забезпечення законності, розвитку демократії, удосконалення права і законодавства в усіх сферах суспільного життя. Конституція України найширше визначила реальний комплекс гарантій права – складової частини демократичної держави та громадянського суспільства.

У своїй управлінській діяльності усі інститути демократичної держави та члени громадянського суспільства мають керуватися Конституцією та законами України, Указам Президента, підзаконними нормативно-правовими актами держави та неухильно дотримуватися останніх усіма суб'єктами права.

Заклади загальної середньої освіти є першою і визначальною сходинкою будівництва демократичного співжиття усіх учасників освітнього процесу та формують тенденції демократичного устрою, життя і життєтворчості рівноправних членів громадянського суспільства та демократичної, суверенної, безпечної, незалежної, самодостатньої, самоврядної, потужної держави.

Перспективи подальших досліджень. Подальші перспективи вбачаємо у вивченні та втіленні в діяльність закладів загальної середньої освіти демократичних законодавчо закріплених правових норм, вимог та стандартів, а також спадщини, надбань, знахідок, досвіду вітчизняної та зарубіжної теорії і практики з проблем державно-громадського управління школою на партнерських засадах в умовах єдності та взаємного доповнення розвитку інститутів демократичної держави та громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Верховна Рада України. (1996, Черв. 28). *Конституція України № 254к/96-ВР*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/ADt8Lb>
- [2] Верховна Рада України. (1997, Трав. 21). *Закон № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні»*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/lHivkW>
- [3] Верховна Рада України. (1999, Квіт. 09). *Закон № 586-XIV «Про місцеві державні адміністрації»*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/Kqb3fF>
- [4] Верховна Рада України. (1999, Січ. 15). *Закон № 401-XIV «Про столицю*

- України – місто-герой Київ». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://is.gd/EeP12V>
- [5] Верховна Рада України. (2001, Лип. 11). Закон № 2625-III «Про органи самоорганізації населення». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://is.gd/SnjN1e>
- [6] Верховна Рада України. (2009, Квіт. 16). Закон № 1275-VI «Про асоціації органів місцевого самоврядування». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://is.gd/LCYbM2>
- [7] Верховна Рада України. (2014, Черв. 17). Закон № 1508-VII «Про співробітництво територіальних громад». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://is.gd/Xbv9RZ>
- [8] Верховна Рада України. (2015, Лют. 05). Закон № 157-VIII «Про добровільне об'єднання територіальних громад». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://is.gd/VPg3h5>
- [9] Верховна Рада України. (2015, Лют. 05). Закон № 156-VIII «Про засади державної регіональної політики». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://is.gd/LP1rbV>
- [10] Верховна Рада України. (2015, Листоп. 26). Закон № 848-VIII «Про наукову і науково-технічну діяльність». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://is.gd/FZoWRC>
- [11] Верховна Рада України. (2001, Лип. 11). Закон № 2623-III «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://is.gd/VVYwYx>
- [12] Верховна Рада України. (2002, Лип. 04). Закон № 40-IV «Про інноваційну діяльність». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://is.gd/So7upb>
- [13] Верховна Рада України. (2011, Верес. 08). Закон № 3715-VI «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://is.gd/U9uUoj>
- [14] Верховна Рада України. (2017, Верес. 05). Закон № 2145-VIII «Про освіту». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://is.gd/4lhgEa>
- [15] Верховна Рада України. (2020, Січ. 16). Закон № 463-IX «Про повну загальну середню освіту». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://is.gd/ktXjUE>
- [16] Верховна Рада України. (2005, Січ. 13). Закон № 2342-IV «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://is.gd/a1e2iD>

- [17] Верховна Рада України. (2018, Лип. 03). Закон № 2485-VIII «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Фінляндської Республіки про реалізацію проекту "Фінська підтримки реформи української школи"». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/fjEAGV>
- [18] Верховна Рада України. (2001, Лип. 11). Закон № 2628-III «Про дошкільку освіту». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/0zxx10>
- [19] Верховна Рада України. (2000, Черв. 22). Закон № 1841-III «Про позашкільну освіту». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/2K1kSV>
- [20] Верховна Рада України. (2001, Квіт. 26). Закон № 2402-III «Про охорону дитинства». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/ty3onl>
- [21] Верховна Рада України. (1998, Лют. 10). Закон № 103/98-VR «Про професійну (професійно-технічну) освіту». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/DpflqA>
- [22] Верховна Рада України. (2019, Черв. 06). Закон № 2745-VIII «Про фахову передвищу освіту». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/gROED1>
- [23] Верховна Рада України. (2014, Лип. 01). Закон № 1556-VII «Про вищу освіту». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/3kE5ZE>
- [24] Верховна Рада України. (2005, Груд. 21). Закон № 3255-IV «Про ратифікацію Кредитної угоди (Проект "Рівний доступ до якісної освіти в Україні" між Україною та Міжнародним банком реконструкції і розвитку». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/wllyn4>
- [25] Верховна Рада України. (2021, Квіт. 27). Закон № 1414-IX «Про основні засади молодіжної політики». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/sa07Bh>
- [26] Верховна Рада України. (2012, Берез. 22). Закон № 4572-VI «Про громадські об'єднання». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/Cr9chB>
- [27] Верховна Рада України. (2019, Груд. 17). Закон № 385-IX «Про визнання пластового руху та особливості державної підтримки пластового, скаутського руху». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/LNSY6g>
- [28] Верховна Рада України. (1999, Верес. 15). Закон № 1045-XIV «Про професійні спфлки, їх права та гарантії діяльності». [Електронний

- ресурс]. Доступно: <https://is.gd/DpXd72>
- [29] Верховна Рада України. (2010, Груд. 23). Закон № 2862-VI «Про соціальний діалог в Україні». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/Yidprh>
- [30] Верховна Рада України. (1993, Лип. 01). Закон № 3356-XII «Про колективні договори і угоди». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/M2MEgy>
- [31] Верховна Рада України. (1991, Верес. 27). «Конвенція про права дитини». Прийнята Генеральною асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року. Док. № 995_021. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/u1QBoP>
- [32] «Переглянута Європейська Хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті». (ухвалена Конгресом місцевих і регіональних органів влади Європи 21 травня 2003 року). [Електронний ресурс]. Доступно: <https://rm.coe.int/168071b58f> Дата звернення: Верес. 22, 2022.
- [33] Верховна Рада України. (2002, Квіт. 17). Указ Президента України № 347/2002 «Про Національну доктрину розвитку освіти». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/donzuZ>
- [34] Верховна Рада України. (2013, Черв. 25). Указ Президента України № 344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/LSGbJq>
- [35] Верховна Рада України. (2010, Лип. 8). Бюджетний кодекс України № 2456-VI. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/u45dXs>
- [36] Верховна Рада України. (2021, Груд. 02). Закон № 1928-IX «Про Державний бюджет України на 2022 рік». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/X7ZVT6>
- [37] Верховна Рада України. (2021, Лип. 15). Постанова № 1652-IX «Про Бюджетну декларацію на 2022–2024 роки». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/FclsdU>
- [38] І. М. Безена, «Механізми державно-громадського управління розвитком освітньої інфраструктури регіону», *Вчені записки Таврійського нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*, т. 31(70), № 3, с. 53–59, 2020.
- [39] І. М. Безена, «Нові механізми діяльності державного управління та інститутів громадянського суспільства в контекстах стратегій розвитку освітньої сфери регіону», *Публічне управління та митне адміністрування*, № 3, с. 97–101, 2020.

- [40] І. М. Безена, «Проблеми державного управління стратегічним розвитком громади через міжкультурне порозуміння та розвиток освітньої сфери (регіональний аспект)», *Право та державне управління*, № 3, с. 150–156, 2020.
- [41] В. В. Бєлова, «Система управління середньою освітою в Англії», автореф. дис. канд. наук; НАПН України, Ін-т педагогіки. Київ, 2021.
- [42] О. П. Беляєва, «Нормативно-правове забезпечення державно-громадського управління фаховою передвищою освітою», *Право та державне управління*, № 4, с. 178–184, 2020.
- [43] В. В. Гончарук, «Державно-громадські засади управління розвитком загальноосвітніх навчальних закладів у регіоні», автореф. дис. канд. наук; М-во освіти і науки України, ДЗ «Луганський нац. ун-т ім. Т. Шевченка». Старобільськ, 2017.
- [44] І. М. Дарманська, *Теоретико-технологічні основи формування управлінської компетентності керівника закладу загальної середньої освіти в процесі професійної підготовки*; О. М. Галуса, Ред. Хмельницький, Україна: ХГПА, 2019.
- [45] Державно-громадське управління освітою: за матеріалами звіту про наук.-дослід. роботу «Державно-громадське управління освітою: соціально-філософський аналіз»; В. П. Бєх та ін., Ред. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016, 255 с.
- [46] *Інноваційний розвиток науки нового тисячоліття: на III Міжнар. наук.-практ. конф., Чернівці*. Чернівці: Молодий вчений, 2018, 199 с.
- [47] С. Книшик, «Адаптація європейських принципів управління загальною середньою освітою в Україні», *Ефективність державного управління*; Львів. нац. ін-т держ. управ., вип. 1/2(46/47), ч. 1, с. 69–77, 2016.
- [48] С. І. Книшик, «Реформування системи державного управління загальною середньою освітою в Україні в контексті європейської інтеграції», автореф. дис. канд. наук; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Львів. регіон. ін-т держ. упр. Львів, 2019.
- [49] М. Б. Коломієць, «Управління загальною середньою освітою як відкритою системою в умовах трансформацій суспільства», *Інноваційна педагогіка*, № 8, с. 176–181, 2018.
- [50] В. В. Кононенко, С. А. Лапшин, Т. І. Пилипенко, «Державно-громадське управління освітою в Україні», *Державне управління: удосконалення та розвиток*, № 1, 2020. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/Ra5xT7> Дата звернення: Верес. 22, 2022.

- [51] О. Я. Красівський, «Правові засади реформування державного управління середньою освітою в українському суспільстві», *Державне управління: удосконалення та розвиток*, № 4, 2016. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/FmxFT1> Дата звернення: Верес. 22, 2022
- [52] С. М. Кудряк, «Система планування організаційно-педагогічної діяльності закладу загальної середньої освіти», автореф. дис. канд. наук; НАПН України, Держ. заклад вищ. освіти «Ун-т менедж. освіти». Київ, 2021.
- [53] Н. Лісова, «Державно-громадське управління відділу освіти: особливості й перспективи», *Нова педагогічна думка*, № 4, с. 8–13, 2016.
- [54] Н. І. Лісова, *Державно-громадське управління розвитком загальної середньої освіти в малих містах України*. Черкаси, Україна: Видавець Пономаренко Р. В., 2018.
- [55] Н. І. Лісова, «Наукові основи державно-громадського управління загальною середньою освітою», *Інженерна та освітня технології*, № 1(21), с. 76–84, 2018.
- [56] Н. І. Лісова, «Теоретико-методичні основи державно-громадського управління розвитком загальної середньої освіти», автореф. дис. д-ра наук; М-во освіти і науки України, Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2020.
- [57] В. В. Лойко, К. В. Поздєєва, М. О. Жильцов, «Нові організаційно-правові форми функціонування закладів освіти як основа удосконалення економічного механізму розвитку системи загальної середньої освіти», *European scientific journal of Economic and Financial innovation*, № 2(4), с. 80–89, 2019.
- [58] Л. М. Марусіна, «Управління загальною середньою освітою як складова реформування загальнонаціональної системи управління освітою», *Економіка та держава. Серія: Державне управління*, № 7, с. 64–67, 2018.
- [59] О. К. Михасюк, «Реалізація ситуативного підходу у системі громадсько-державного управління закладом загальної середньої освіти», *Український психолого-педагогічний наук. зб.*, № 20, с. 60–63, 2020.
- [60] О. К. Михасюк, «Розвиток системи громадсько-державного управління в загальноосвітньому навчальному закладі», автореф. дис. канд. наук; НАПН України, Держ. заклад вищ. освіти «Ун-т менедж. освіти». Київ, 2021.

- [61] О. К. Михасюк, «Технологія впровадження моделі системи громадсько-державного управління закладом загальної середньої освіти», *Інноваційна педагогіка*, Т. 2, № 18, С. 156–160, 2019.
- [62] *Нові підходи до управління освітнім закладом в умовах реформування освіти* / уклад.: Л. М. Михайлова, Л. М. Савенко, В. С. Стасюк; Департамент освіти і науки Луган. облдержадмін., Луган. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти. Харків, Україна: Друкарня Мадрид, 2018.
- [63] С. Ф. Одайник, «Теоретичні і методичні засади управління якістю загальної середньої освіти в регіоні», автореф. дис. канд. наук; М-во освіти і науки України, Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. Черкаси, 2018.
- [64] В. Г. Сизон, «Роль органів місцевого самоврядування у впровадженні державно-громадської моделі управління освітою в Україні», автореф. дис. канд. наук; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2021.
- [65] В. Г. Сизон, «Структурно-функціональна модель державно-громадського управління освітою», *Держава та регіони. Серія: Державне управління*, № 4, с. 78–83, 2016.
- [66] О. Г. Фіданян, «Механізми державного управління дистанційним навчанням у закладах загальної середньої освіти», автореф. дис. канд. наук; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ, 2021.
- [67] І. М. Шоробура, *Державно-громадське управління освітою: зарубіжний досвід*. Хмельницький, Україна: М. І. Заколотний, 2020.

LEGISLATIVE REQUIREMENTS REGARDING THE ORGANIZATION OF STATE-CIVIL MANAGEMENT OF INSTITUTIONS OF GENERAL SECONDARY EDUCATION ON THE BASIS PARTNERSHIP INTERACTION

Boris Chyzhevskiy,

Candidate of Pedagogical Sciences, leading researcher

Department of Economics and General Secondary Education Management

Institute of Pedagogy of the National Academy of

Pedagogical Sciences of Ukraine;

Honored Education Worker of Ukraine.

Kyiv, Ukraine.

 <https://orcid.org/0000-0002-7878-1180>

chyzhevskiy.bg@gmail.com

Abstract. The article summarizes and outlines the legislative requirements regarding the organization of state-citizen management of

institutions of general secondary education on the basis of partnership interaction. The development of both the field of education as a whole and individual individuals in particular takes place in accordance with natural, natural and legal laws. They determine the levels, conditions, parameters, criteria, grounds and expediency of making management decisions and the mechanisms of their implementation. In this case, it is proposed to consider the organizational and legal aspect of the outlined problem. Legal laws determine the organizational and legal conditions, features and regularities of management activities in institutions of general secondary education. From a political and legal point of view, the legislative requirements regarding the organization of state-public management of institutions of general secondary education on the basis of partnership interaction are based on the Constitution of Ukraine, legislation and regulatory legal acts. During the organization of public and civil administration, the rights, freedoms, and duties of citizens, including participants in the educational process, defined by the Basic Law (Constitution of Ukraine) are fundamental. The Constitution of Ukraine and legislation form a set of rights and legal relations that qualitatively and quantitatively regulate social relations, partnership relations, interaction, unity, consolidation, cooperation of participants in the educational process. Legal norms are regulated by legal means and mechanisms. Law is considered as a system of universally binding rules of physical behavior and social norms established or sanctioned by the state, which express the will of the majority of citizens of the state and are aimed at regulating social relations in accordance with this will and are ensured by a democratic state with the active participation of self-organized civil society. In this case, it is necessary to approach the outlined problem comprehensively, considering the field of law as a set of legal norms that make up a separate part of the legal system and regulate qualitatively homogeneous social relations by democratic methods of legal regulation and are inextricably linked with freedoms and obligations. The field of law is conditionally divided into separate branches, taking into account the diversity of social relations, which are regulated by law and legal norms. The problem of development, systematization and generalization of educational law is relevant. The proposed work examines the level, systematicity, comprehensiveness and focus of legislative requirements regarding the organization of state-public management of institutions of general secondary education on the basis of partnership interaction in

historical retrospect and in the context of the norms, provisions and requirements of the Constitution of Ukraine, the laws of Ukraine "On Education" and "On complete general secondary education".

Keywords: Basic Law; legislation; public administration; partnership; interaction; democracy; civil society; rights; freedom; responsibilities.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Verkhovna Rada Ukrainy. (1996, Cherv.28). Konstytutsiia Ukrainy № 254k/96-VR. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/ADt8Lb>
- [2] Verkhovna Rada Ukrainy. (1997, Trav.21). Zakon № 280/97-VR «Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/lHivkW>
- [3] Verkhovna Rada Ukrainy. (1999, Kvit. 09). Zakon № 586-XIV «Pro mistsevi derzhavni administratsii». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/Kqb3fF> и
- [4] Verkhovna Rada Ukrainy. (1999, Sich.15). Zakon № 401-XIV «Pro stolytsiu Ukrainy – misto-heroi Kyiv». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/EeP12V>
- [5] Verkhovna Rada Ukrainy. (2001, Lyp. 11). Zakon № 2625-III «Pro orhany samoorhanizatsii naseleattia». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/SnjN1e>
- [6] Verkhovna Rada Ukrainy. (2009, Kvit.16). Zakon № 1275-VI «Pro asotsiatsii orhaniv mistsevoho samovriaduvannia». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/LCYbM2>
- [7] Verkhovna Rada Ukrainy. (2014, Cherv.17). Zakon № 1508-VII «Pro spivrobitnytstvo terytorialnykh hromad». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/Xbv9RZ>
- [8] Verkhovna Rada Ukrainy. (2015, Liut.05). Zakon № 157-VIII «Pro dobrovilne obiednannia terytorialnykh hromad». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/VPg3h5>
- [9] Verkhovna Rada Ukrainy. (2015, Liut.05). Zakon № 156-VIII «Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/LP1rbV>
- [10] Verkhovna Rada Ukrainy. (2015, Lystop.26). Zakon № 848-VIII «Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu diialnist». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/FZoWRC>
- [11] Verkhovna Rada Ukrainy. (2001, Lyp.11). Zakon № 2623-III «Pro priorityetni napriamy rozvytku nauky i tekhniky». [Elektronnyi resurs].

- Dostupno: <https://is.gd/VVYwYx>
- [12] Verkhovna Rada Ukrainy. (2002, Lyp.04). Zakon № 40-IV «Pro innovatsiinu diialnist». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/So7upb>
- [13] Verkhovna Rada Ukrainy. (2011, Veres.08). Zakon № 3715-VI «Pro priorityetni napriamy innovatsiinoi diialnosti v Ukraini». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/U9uUoi>
- [14] Verkhovna Rada Ukrainy. (2017, Veres.05). Zakon № 2145-VIII «Pro osvitu». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/4lhgEa>
- [15] Verkhovna Rada Ukrainy. (2020, Sich.16). Zakon № 463-IX «Pro povnu zahalnu seredniu osvitu». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/ktXjUE>
- [16] Verkhovna Rada Ukrainy. (2005, Sich.13). Zakon № 2342-IV «Pro zabezpechennia orhanizatsiino-pravovykh umov sotsialnoho zakhystu ditei-syrit ta ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannia». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/a1e2iD>
- [17] Verkhovna Rada Ukrainy. (2018, Lyp.03). Zakon № 2485-VIII «Pro ratyfikatsiiu Uhody mizh Uriadom Ukrainy ta Uriadom Finliandskoi Respubliki pro realizatsiiu proektu "Finska pidtrymka reformy ukraïnskoi shkoly"». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/fjEAGV>
- [18] Verkhovna Rada Ukrainy. (2001, Lyp.11). Zakon № 2628-III «Pro doshkilnu osvitu». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/0zxxIO>
- [19] Verkhovna Rada Ukrainy. (2000, Cherv.22). Zakon № 1841-III «Pro pozashkilnu osvitu». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/2K1kSV>
- [20] Verkhovna Rada Ukrainy. (2001, Kvit.26). Zakon № 2402-III «Pro okhoronu dytynstva». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/ty3onI>
- [21] Verkhovna Rada Ukrainy. (1998, Liut.10). Zakon № 103/98-VR «Pro profesiinu (profesiino-tekhnichnu) osvitu». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/DpflqA>
- [22] Verkhovna Rada Ukrainy. (2019, Cherv.06). Zakon № 2745-VIII «Pro fakhovu peredvyshchu osvitu». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/gROED1>
- [23] Verkhovna Rada Ukrainy. (2014, Lyp.01). Zakon № 1556-VII «Pro vyshchu osvitu». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/3kE5ZE>
- [24] Verkhovna Rada Ukrainy. (2005, Hrud.21). Zakon № 3255-IV «Pro ratyfikatsiiu Kredytnoi uhody (Proekt "Rivnyi dostup do yakisnoi osvity v

- Україні” мизh Україноіu та Mizhnarodnym bankom rekonstruktsii i rozvytku». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/wIlyn4>
- [25] Verkhovna Rada Ukrainy. (2021, Kvit. 27). Zakon № 1414-IX «Pro osnovni zasady molodizhnoi polityky». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/sa07Bh>
- [26] Verkhovna Rada Ukrainy. (2012, Berez. 22). Zakon № 4572-VI «Pro hromadski obiednannia». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/Cr9chB>
- [27] Verkhovna Rada Ukrainy. (2019, Hrud. 17). Zakon № 385-IX «Pro vyznannia plastovoho rukhu ta osoblyvosti derzhavnoi pidtrymky plastovoho, skautskoho rukhu». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/LNSY6g>
- [28] Verkhovna Rada Ukrainy. (1999, Veres. 15). Zakon № 1045-XIV «Pro profesiini spilky, yikh prava ta harantii diialnosti». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/DpXd72>
- [29] Verkhovna Rada Ukrainy. (2010, Hrud. 23). Zakon № 2862-VI «Pro sotsialnyi dialoh v Ukraini». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/Yidprh>
- [30] Verkhovna Rada Ukrainy. (1993, Lyp. 01). Zakon № 3356-XII «Pro kolektyvni dohovory i uhody». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/M2MEgv>
- [31] Verkhovna Rada Ukrainy. (1991, Veres. 27). «Konventsiiia pro prava dytyny». Pryiniata Heneralnoiu asambleieiu OON 20 lystopada 1989 roku. Dok. № 995_021. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/u1QBoP>
- [32] «Perehlianuta Yevropeiska Khartiia pro uchast molodi v mistsevomu ta rehionalnomu zhytti». (ukhvalena Konhresom mistsevykh i rehionalnykh orhaniv vlady Yevropy 21 travnia 2003 roku). [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://rm.coe.int/168071b58f> Data zvernennia: Veres. 22, 2022.
- [33] Verkhovna Rada Ukrainy. (2002, Kvit. 17). Ukaz Prezydenta № 347/2002 «Pro Natsionalnu doktrynu rozvytku osvity». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/donzuz>
- [34] Verkhovna Rada Ukrainy. (2013, Cherv. 25). Ukaz Prezydenta № 344/2013 «Pro Natsionalnu stratehiiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/LSGblq>
- [35] Verkhovna Rada Ukrainy. (2010, Lyp.\ 8). Biudzhetni kodeks Ukrainy № 2456-VI. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/u45dXs>

- [36] Verkhovna Rada Ukrainy. (2021, Hrud.02). Zakon № 1928-IX «Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2022 rik». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/X7ZVT6>
- [37] Verkhovna Rada Ukrainy. (2021, Lyp.15). Postanova № 1652-IX «Pro Biudzhethnu deklaratsiiu na 2022–2024 roky». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/Fclsdu>
- [38] I. M. Bezena, «Mekhanizmy derzhavno-hromadskoho upravlinnia rozvytkom osvitnoi infrastruktury rehionu», Vcheni zapysky Tavriiskoho nats. un-tu im. V. I. Vernadskoho. Serii: Derzhavne upravlinnia, t. 31(70), № 3, s. 53–59, 2020.
- [39] I. M. Bezena, «Novi mekhanizmy diialnosti derzhavnoho upravlinnia ta instytutiv hromadianskoho suspilstva v kontekstakh stratehii rozvytku osvitnoi sfery rehionu», Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia, № 3, s. 97–101, 2020.
- [40] I. M. Bezena, «Problemy derzhavnoho upravlinnia stratehichnym rozvytkom hromady cherez mizhkulturne porozuminnia ta rozvytok osvitnoi sfery (rehionalnyi aspekt)», Pravo ta derzhavne upravlinnia, № 3, s. 150–156, 2020.
- [41] V. V. Bielova, «Systema upravlinnia serednoiu osvitoiu v Anhlii», avtoref. dys. kand. nauk; NAPN Ukrainy, In-t pedahohiky. Kyiv, 2021.
- [42] O. P. Bieliaieva, «Normatyvno-pravove zabezpechennia derzhavno-hromadskoho upravlinnia fakhovoiu peredvyshchoiu osvitoiu», Pravo ta derzhavne upravlinnia, № 4, s. 178–184, 2020.
- [43] V. V. Honcharuk, «Derzhavno-hromadski zasady upravlinnia rozvytkom zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv u rehioni», avtoref. dys. kand. nauk; M-vo osvity i nauky Ukrainy, DZ «Luhanskyi nats. un-t im. T. Shevchenka». Starobilsk, 2017.
- [44] I. M. Darmanska, Teoretyko-tekhnologichni osnovy formuvannia upravlinskoï kompetentnosti kerivnyka zakladu zahalnoi serednoi osvity v protsesi profesiinoi pidhotovky; O. M. Halusa, Red. Khmelnytskyi, Ukraina: KhHPA, 2019.
- [45] Derzhavno-hromadske upravlinnia osvitoiu: za materialamy zvituu pro nauk.-doslid. robotu «Derzhavno-hromadske upravlinnia osvitoiu: sotsialno-filosofskyi analiz»; V. P. Bekh ta in., Red. Kyiv: NPU im. M. P. Drahomanova, 2016, 255 s.
- [46] Innovatsiinyi rozvytok nauky novoho tysiacholittia: na III Mizhnar. nauk.-prakt. konf., Chernivtsi. Chernivtsi: Molodyi vchenyi, 2018, 199 s.
- [47] S. Knyshyk, «Adaptatsiia yevropeiskykh pryntsypiv upravlinnia zahalnoiu

- serednoiu osvitoiu v Ukraini», Efektyvnist derzhavnoho upravlinnia; Lviv. nats. in-t derzh. uprav., vyp. 1/2(46/47), ch. 1, s. 69–77, 2016.
- [48] S. I. Knyshyk, «Reformuvannia systemy derzhavnoho upravlinnia zahalnoiu serednoiu osvitoiu v Ukraini v konteksti yevropeiskoi intehratsii», avtoref. dys. kand. nauk; Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy, Lviv. rehion. in-t derzh. upr. Lviv, 2019.
- [49] M. B. Kolomiets, «Upravlinnia zahalnoiu serednoiu osvitoiu yak vidkrytoiu systemoiu v umovakh transformatsii suspilstva», Innovatsiina pedahohika, № 8, s. 176–181, 2018.
- [50] V. V. Kononenko, S. A. Lapshyn, T. I. Pylypenko, «Derzhavno-hromadske upravlinnia osvitoiu v Ukraini», Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok, № 1, 2020. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/Ra5xT7> Data zvernennia: Veres. 22, 2022.
- [51] O. Ya. Krasivskiy, «Pravovi zasady reformuvannia derzhavnoho upravlinnia serednoiu osvitoiu v ukrainskomu suspilstvi», Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok, № 4, 2016. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/FmxFT1> Data zvernennia: Veres. 22, 2022.
- [52] S. M. Kudliak, «Systema planuvannia orhanizatsiino-pedahohichnoi diialnosti zakladu zahalnoi serednoi osvity», avtoref. dys. kand. nauk; NAPN Ukrainy, Derzh. zaklad vyshch. osvity «Un-t menedzh. osvity». Kyiv, 2021.
- [53] N. Lisova, «Derzhavno-hromadske upravlinnia viddilu osvity: osoblyvosti y perspektyvy», Nova pedahohichna dumka, № 4, s. 8–13, 2016.
- [54] N. I. Lisova, Derzhavno-hromadske upravlinnia rozvytkom zahalnoi serednoi osvity v malykh mistakh Ukrainy. Cherkasy, Ukraina: Vydavets Ponomarenko R. V., 2018.
- [55] N. I. Lisova, «Naukovi osnovy derzhavno-hromadskoho upravlinnia zahalnoiu serednoiu osvitoiu», Inzhenerna ta osvitnia tekhnolohii, № 1(21), s. 76–84, 2018.
- [56] N. I. Lisova, «Teoretyko-metodychni osnovy derzhavno-hromadskoho upravlinnia rozvytkom zahalnoi serednoi osvity», avtoref. dys. d-ra nauk; M-vo osvity i nauky Ukrainy, Cherkas. nats. un-t im. B. Khmelnytskoho. Cherkasy, 2020.
- [57] V. V. Loiko, K. V. Pozdieieva, M. O. Zhylytsov, «Novi orhanizatsiino-pravovi formy funktsionuvannia zakladiv osvity yak osnova udoskonalennia ekonomichnoho mekhanizmu rozvytku systemy zahalnoi serednoi osvity», European scientific journal of Economic and Financial innovation, № 2(4), s. 80–89, 2019.

- [58] L. M. Marusina, «Upravlinnia zahalnoiu serednoiu osvitoiu yak skladova reformuvannia zahalnonatsionalnoi systemy upravlinnia osvitoiu», *Ekonomika ta derzhava. Serii: Derzhavne upravlinnia*, № 7, s. 64–67, 2018.
- [59] O. K. Mykhasiuk, «Realizatsiia sytuatyvnoho pidkhodu u systemi hromadsko-derzhavnoho upravlinnia zakladom zahalnoi serednoi osvity», *Ukrainskyi psykholoho-pedahohichni nauk. zb.*, № 20, s. 60–63, 2020.
- [60] O. K. Mykhasiuk, «Rozvytok systemy hromadsko-derzhavnoho upravlinnia v zahalnoosvitnomu navchalnomu zakladi», avtoref. dys. kand. nauk; NAPN Ukrainy, Derzh. zaklad vyshch. osvity «Un-t menedzh. osvity». Kyiv, 2021.
- [61] O. K. Mykhasiuk, «Tekhnolohiia vprovadzhennia modeli systemy hromadsko-derzhavnoho upravlinnia zakladom zahalnoi serednoi osvity», *Innovatsiina pedahohika*, t. 2, № 18, s. 156–160, 2019.
- [62] *Novi pidkhody do upravlinnia osvitnim zakladom v umovakh reformuvannia osvity / uklad.: L. M. Mykhailova, L. M. Savenko, V. S. Stasiuk; Departament osvity i nauky Luhan. obl. derzhadmin., Luhan. obl. in-t pisladyplom. ped. osvity. Kharkiv, Ukraina: Drukarnia Madryd, 2018.*
- [63] S. F. Odainyk, «Teoretychni i metodychni zasady upravlinnia yakistiu zahalnoi serednoi osvity v rehioni», avtoref. dys. kand. nauk; M-vo osvity i nauky Ukrainy, Cherkas. nats. un-t im. Bohdana Khmelnytskoho. Cherkasy, 2018.
- [64] V. H. Syzon, «Rol orhaniv mistsevoho samovriaduvannia u vprovadzhenni derzhavno-hromadskoi modeli upravlinnia osvitoiu v Ukraini», avtoref. dys. kand. nauk; Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy. Kyiv, 2021.
- [65] V. H. Syzon, «Strukturno-funksionalna model derzhavno-hromadskoho upravlinnia osvitoiu», *Derzhava ta rehiony. Serii: Derzhavne upravlinnia*, № 4, s. 78–83, 2016.
- [66] O. H. Fidanian, «Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia dystantsiinym navchanniam u zakladakh zahalnoi serednoi osvity», avtoref. dys. kand. nauk; Mizhrehion. akad. upr. personalom. Kyiv, 2021.
- [67] I. M. Shorobura, *Derzhavno-hromadske upravlinnia osvitoiu: zarubizhnyi dosvid. Khmelnytskyi, Ukraina: Vydavets M. I. Zakolodnyi, 2020.*

*Стаття надійшла до редакції
23 вересня 2022 року*